

บทที่ 7

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ฟื้นฟู ชุมชนตลาดเก่าริมน้ำทุ่งหลวงรังสิต ทำให้ได้ข้อสรุปเสนอแนะในแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูที่เหมาะสมว่าต้องดำเนินการคิดควบคู่ไปกับ การดำเนินการที่มีความยั่งยืน ซึ่งมีผลอย่างยิ่งต่อการดำเนิน ไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ และความเข้มแข็งของสังคมชุมชนที่มีอยู่เดิมที่จะต้องเพิ่มเติมขยายตัวขึ้นในอนาคต คุณค่า ความงาม และอนาคตของชุมชนตลาดเก่า ในชุมชนตลาดเก่า คลอง 3 แม้ลักษณะทางกายภาพสถาปัตยกรรมจะทรุดโทรม เจียนพัง แต่กลับอยู่ได้อย่างเข้มแข็งอบอุ่นไปด้วยสัมพันธภาพอันดีในชุมชน ผู้คนต่างเป็นที่ป็นนื่อง มีใจดูแลเอาธุระของชุมชนเป็นเรื่องสำคัญ ทั้งยังเสริมด้วยความเข้มแข็งของวัฒนธรรมที่สืบทอดมายาวนาน ผ่านระบบสังคมอันมีผู้เฒ่า ผู้แก่เป็นหลักยึด คอยถ่ายทอดสู่คนในสังคมนั้นหลังต่อมา ซึ่งบ่งบอกถึงแนวคิดที่ต้องอนุรักษ์ โครงสร้างที่ต้องการฟื้นฟู และความหวังจากความยั่งยืนที่ดำรงอยู่ และในชุมชนตลาดเก่าคลองสิบสอง จะพบกับความสมบูรณ์สวยงามในอาคารบ้านเรือน โครงสร้างทางกายภาพ แต่สภาพชุมชนผู้คนกลับขาดหายไป ความหวังที่มีจึงผูกอยู่กับทัศนะมุมมองของภาครัฐที่ดูแลอยู่ในพื้นที่ ที่จะบริหารฟื้นฟูอุปสรรคต่างๆที่มีอยู่ ในอันที่จะฟื้นฟูชีวิตของชุมชนกลับคืนมา อีกมุมมองสำคัญที่เกิดขึ้นในพื้นที่ศึกษานี้ คือการก้าวไปสู่อนาคตที่มีความยั่งยืนอีกทางหนึ่ง ด้วยการเปิดพื้นที่สำแดงคุณค่าทางสถาปัตยกรรมให้ผู้คนเห็น และนำมาใช้ผ่านการเป็นโรงถ่ายหนังถ่ายละคร ที่มีความยั่งยืนทั้งในแง่ความงาม และความสะดวกสบายในการเข้าถึง ซึ่งจะหวังให้ สามารถพัฒนาพื้นที่เพื่อคั้งชีวิตชีวาของชุมชนกลับคืนมาได้

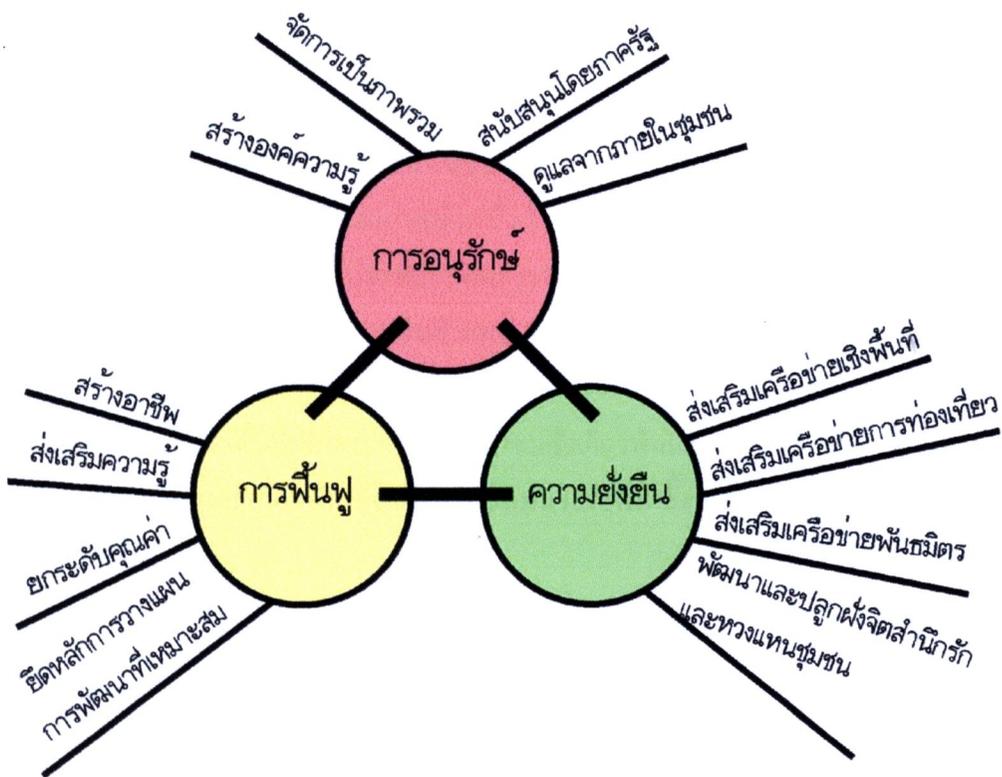
ข้อเสนอแนะกรอบแนวคิดในการฟื้นฟู และพัฒนาชุมชนตลาดเก่า ด้วยการท่องเที่ยวจึงเป็นการผสานหลักคิดสามเรื่องให้ร่วมเกื้อกูล สนับสนุนซึ่งกันและกัน ทั้งหลักคิดในการอนุรักษ์ การฟื้นฟู และความยั่งยืน ในด้านการอนุรักษ์เพื่อการรักษาเพื่อให้คงอยู่ โดยการพิจารณาทั้งในระดับชุมชน ไปจนถึงในระดับภาพรวมของพื้นที่ การสร้างองค์ความรู้ ในการพัฒนาที่เหมาะสมสอดคล้องกับความเป็นจริงของพื้นที่ ความร่วมมือสนับสนุนขององค์กรภาครัฐ ซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาและสร้างการเปลี่ยนแปลง และสุดท้ายคือกำลังของคนในชุมชนที่จะ เอาธุระดูแลชุมชนของตนเอง มีจิตเป็นสาธารณะ

ด้านหลักคิดการฟื้นฟู คือการปลูกชีวิตของชุมชนให้ฟื้นคืนมีชีวิตชีวา ต้องพิจารณาทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ในชุมชนไปพร้อมๆกัน ทั้งการสร้างอาชีพเพื่อสร้างรายได้อันเป็นพื้นฐานของครอบครัวที่มั่นคง ซึ่งเมื่อมีชีวิตที่มั่นคงความคิดที่สร้างสรรค์ หรือจิตใจที่จะเอาธุระส่วนรวมก็จะตามมา การส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในชุมชนตลาดเก่า ก็ให้ประโยชน์ทั้งสองทางทั้งการสร้างสังคมในชุมชนที่มีความเข้าใจในการอนุรักษ์ และการเผยแพร่ให้สังคมภายนอกรู้สึกถึงความสำคัญ และยังช่วยให้สังคมทั้งภายในชุมชน และภายนอกมาร่วมเป็นกำลังที่มั่นคงในการอนุรักษ์ พัฒนาชุมชน ส่วนในการยกระดับคุณค่า

เพื่อฟื้นฟูชุมชนนั้นถ้ามองในด้านการพัฒนาเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยว ชุมชนตลาดเก่านั้น เมื่อมองจากสภาพทางกายภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ตัวชุมชนมีความทรุดโทรม ขาดการบำรุงรักษา ที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ และข้อมูลที่เป็นจริง ซึ่งจะช่วยสร้างทั้งภาพลักษณ์ และโอกาสในการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของชุมชน ที่ชัดเจนอันจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนตลาดเก่า การพัฒนาที่เกิดขึ้นต่อไปต้องมีการบริหารจัดการ การวางแผน(Planning)อย่างเป็นระบบ ทั้งระบบสาธารณูปโภค ระบบสาธารณูปการที่รองรับตัว การควบคุมการพัฒนาที่เกิดขึ้น และการรักษาไว้ซึ่งภาพลักษณ์จินตภาพของชุมชน(Image of City) ในอดีต และพัฒนาแก้ไขให้กลับมาสวยงามดังเดิม

ในด้านหลักความยั่งยืน การกำหนดทิศทางในการพัฒนาที่เหมาะสม ย่อมต้องสอดคล้องกับตัวตน และช่วยแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นได้ทั้งในภาพเฉพาะ และภาพรวมของพื้นที่ ความยั่งยืนของชุมชน และการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นนั้น ย่อมเกิดการรวมตัวเป็นเครือข่ายที่รู้ และแบ่งหน้าที่กันทำงาน ไม่เข้าซ้อนขัดแย้งกัน ทั้งจะช่วยส่งเสริมแลกเปลี่ยนดูแลซึ่งกันและกัน ซึ่งภาวะเครือข่ายทั้งในเชิงพื้นที่ ที่ยึดไปตามกายภาพที่ตั้งที่ใกล้เคียงกัน มีลักษณะเดียวกัน เชิงประเด็นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่คล้ายกัน หรือเชิงความสนใจ ความตั้งใจที่จะอนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนาชุมชนเหล่านี้ให้คงอยู่ต่อไปเหล่านี้คือเครือข่ายที่ต้องร่วมมือกันเพื่อความยั่งยืน และสุดท้ายคือการปลูกฝังจิตสำนึก จิตวิญญาณ รักและหวงแหนในชุมชน ที่จะดูแลและร่วมเป็นกำลังในการพัฒนาต่อไป.

แผนภูมิที่ 7.1 แสดงกรอบแนวคิดในการอนุรักษ์ และฟื้นฟูที่ยั่งยืน

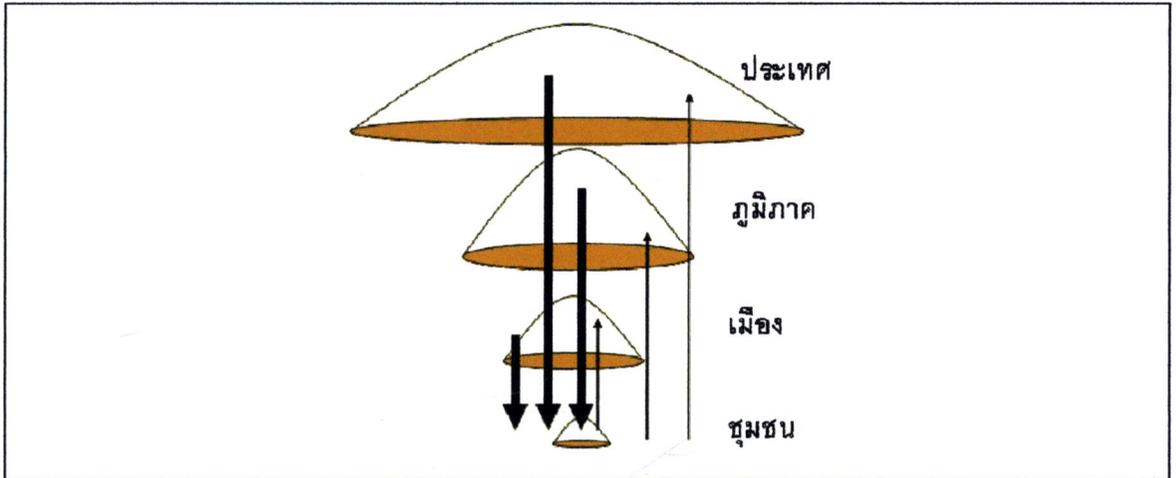
7.1 การอนุรักษ์

ถ้าการอนุรักษ์ คือการรักษาไว้ จากการศึกษาคณะตัวอย่าง และข้อมูลต่างๆ พบว่า แนวทางการอนุรักษ์ที่เหมาะสมของชุมชนตลาดเก่า นั้น เกี่ยวพันกับ การศึกษาหาความรู้ และการค้นหาคุณค่า ที่ค้นพบ ซึ่งจะไปสู่สภาพการอนุรักษ์ที่เหมาะสม โดยต้องครอบคลุมทั้งในมิติใหญ่ในเชิงพื้นที่ ในเรื่องนโยบาย และ ภายย่อยที่เกี่ยวข้อง ถึงรายละเอียดวัฒนธรรม ผู้คน บ้านเรือน

ด้านคุณค่าที่ค้นพบนั้น ในภาพใหญ่ของพื้นที่จากการศึกษาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ สิ่งหนึ่งที่ปรากฏชัดในภาพรวมของพื้นที่ ที่แสดงออกมาให้เห็นคือความตั้งใจจริงของพระมหากษัตริย์พระองค์หนึ่ง ในการที่จะบุกเบิก ปรับเปลี่ยนทุ่งหญ้าป่าร้าง ไกลพระนคร ให้กลายเป็นท้องน้ำ ทุ่งนาอันกว้างใหญ่ไพศาล กว่าที่แห่งใดในยุคนั้น เพื่อผลิตข้าวเลี้ยงคนทั้งชาติ และส่งออกนำเงินตรามาพัฒนาประเทศ ซึ่งในเวลาเดียวกันในภายย่อยชุมชนผู้คนที่ยอพยพย้ายถิ่นเข้ามาทำงาน ลงหลักปักฐาน ทั้งพวกที่มาชุดคลองบุกเบิกพื้นที่ พวกมาหาที่ทำกินแห่งใหม่เพราะความในอนาคที่ดีขึ้น

ดังนั้นคุณค่าของตลาดเก่า ชุมชนดั้งเดิมในบริเวณนี้จึงไม่ได้มีแต่แค่เพียงต่อตนเองเท่านั้น หากแต่ทั้งตลาดเก่า ชุมชนดั้งเดิมเหล่านี้เป็นเสมือนหลักฐานทาง โบราณคดีที่แสดงถึงวิถีชีวิต การดำรงชีวิต วัฒนธรรม ของคนในยุคนั้น อันเป็นองค์ความรู้อันสำคัญ ประสบการณ์อันหาค่าไม่ได้ที่ต้องถ่ายทอด เพื่อที่คนรุ่นหลัง จะได้รับรู้เจตนารมณ์ ความตั้งใจ รวมถึงข้อคิดปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อที่จะได้เป็นคนรุ่นใหม่ที่เก่งขึ้นชำนาญขึ้น ไม่ก้าวร้าวอยู่ในจุดเดิม และรู้ทันปัญหาที่จะเกิดขึ้น “แก้ปัญหาให้ตรงจุด จะเยียวยาและไม่สร้างปัญหาต่อ”

การพิจารณาแนวทางการพัฒนาชุมชนตลาดเก่าริมน้ำทุ่งหลวงรังสิตนั้น จึงไม่เป็นแค่การคิดเพื่อการพัฒนาเพียงเพื่อประโยชน์ของแหล่งท่องเที่ยวเท่านั้น หากแต่ควรมีความหมายทั้งในเรื่องการอนุรักษ์และช่วยฟื้นฟูชุมชนที่กำลังถดถอย ทруд โทรม ให้ฟื้นคืนชีวิตอย่างมีแนวทางที่เหมาะสม มีความยั่งยืน และหากยิ่งมองในฐานะที่ชุมชนแห่งนี้เป็นชุมชนเก่าแห่งหนึ่ง ในหลายๆชุมชนที่มีลักษณะคล้ายๆกัน ของพื้นที่ ทุ่งหลวงรังสิตอันกว้างใหญ่ ที่ต่างกำลังประสบกับผลกระทบจากการพัฒนาในภาพรวมของพื้นที่ ดังนั้นการกำหนดตัวเองได้ ของชุมชนแห่งนี้จึงเสมือนเป็นตัวแทน และตัวอย่างในการจัดการ และแก้ไขปัญหาที่ชุมชนเก่า ในแถบนี้ต้องประสบ ซึ่งหมายถึงการร่วมกำหนดทิศทางในการพัฒนาในภาพรวมของพื้นที่นี้ด้วย แนวทางแก้ปัญหา และพัฒนาพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวชุมชนซึ่งเกี่ยวพันและเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนกับแผน และแนวทางการพัฒนาพื้นที่ และเกี่ยวพันเชื่อมโยงในอีกหลายระดับ ตั้งแต่ระดับชุมชน เมือง ภูมิภาค และระดับประเทศ (ภาพที่ 7.1)

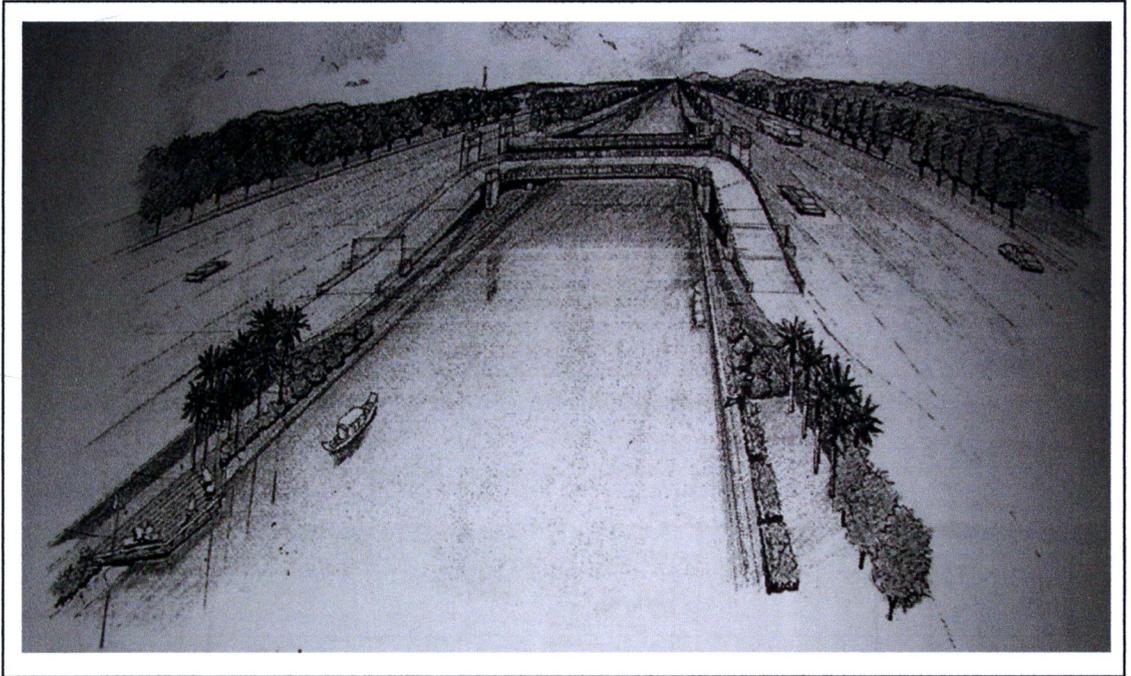
ภาพที่ 7.1 แสดงลักษณะความเชื่อมโยงในหลายระดับ และหลายมิติของการฟื้นฟู และพัฒนาชุมชน

การพัฒนาจากภาครัฐ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชนเป็นจำนวนมากในประเทศไทย นโยบายการพัฒนาพื้นที่จากภาครัฐ ไม่ว่าจะเป็นจากส่วนกลาง หรือส่วนท้องถิ่น ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการพัฒนาเชิงวัตถุ โดยไม่ได้มีการศึกษาพื้นที่อย่างต่อแท้ ความลำเอียงหรือความไม่ถี่ถ้วนในการพิจารณา รวมถึงการขาดความรู้ที่ชัดเจน ถูกต้องของผู้บริหาร ไม่ว่าจะเป็นในระดับใดก็ตาม ทำให้ชุมชนเก่าแก่ที่มีสภาพเสื่อมโทรมถูกมองว่าเป็นสลัมหรือชุมชนแออัด ไม่เหมาะกับการอยู่อาศัย ไม่มีความสวยงาม เป็นจุดบอดในเชิงภูมิทัศน์ของเมือง ดังนั้นจึงควรรื้อทำลาย แล้วสร้างเขื่อน ถนน สวนสาธารณะ ฯลฯ (ภาพ 7.2) ขึ้นแทน ชุมชนต่างๆ ริมคลองรังสิตก็เช่นเดียวกัน หลังจากที่มีการเปลี่ยนแปลงการขนส่งจากทางน้ำมาเป็นทางบก ก็ทำให้ท่าข้าวและตลาดการค้าในชุมชนซบเซา ผู้คนในชุมชนที่แต่เดิมเคยประกอบอาชีพที่ผูกติดกับเรือค้าข้าว ก็ต้องเปลี่ยนไปทำอย่างอื่น และเนื่องจากชุมชนไม่มีแหล่งงาน ผู้คนจึงย้ายออกไปหาที่อยู่ใหม่ใกล้แหล่งงานที่มีความมั่นคงกว่า ชุมชนจึงถูกทิ้งไว้ให้คนสูงอายุ แม้ในปัจจุบัน การพัฒนาเส้นทางเลียบบคลองรังสิต การไถ่รื้อจากหน่วยราชการ เพื่อเปลี่ยนพื้นที่ไปพัฒนาเป็นถนน ก็ทำให้ชุมชนเสี่ยงต่อการสูญหายไปโดยสิ้นเชิง ภาครัฐมักก็จะเห็นคนชุมชนเก่าๆ เป็นเพียงคนสลัม ดังนั้นการทำประชาพิจารณ์การพัฒนาต่างๆ จึงอาจจะเข้าไม่ถึงคนกลุ่มนี้ ตัวอย่างเช่นชุมชนคลอง 3 ที่เผชิญกับการพัฒนาถนนทั้งลอยฟ้าและเลียบบคลองจากภาครัฐทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ถึงแม้ว่าชุมชนจะได้ยื่นฎีกาต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ แล้วก็ตาม ก็ยังต้องเผชิญกับการไถ่รื้อ การไถ่ที่ทั้งจากเทศบาล และกรมชลประทาน ซึ่งถ้าหากหน่วยราชการเล็งเห็นถึงประวัติศาสตร์ของชุมชนต่างๆ กรณีเช่นนี้ก็คงจะไม่เกิดขึ้น

ความผิดพลาดจากพัฒนาการที่มองข้ามคุณค่าเหล่านี้ หากเกิดขึ้นย่อมยากที่จะแก้ไขให้กลับคืนดังเดิมได้ แนวคิดสมัยใหม่ที่มุ่งแต่พัฒนาหวังแต่แก้ปัญหาตรงหน้าอย่างเรื่องรถติดจนลืมพื้นฐานเดิมของที่นี่ แม้นยากที่จะเกิดได้จริง แต่ก็ยังโดนฉกฉวยเป็นโอกาส เพื่อแย่งชิงพื้นที่ ขยายพื้นที่เมืองออกไป ซึ่งเมื่อมอง

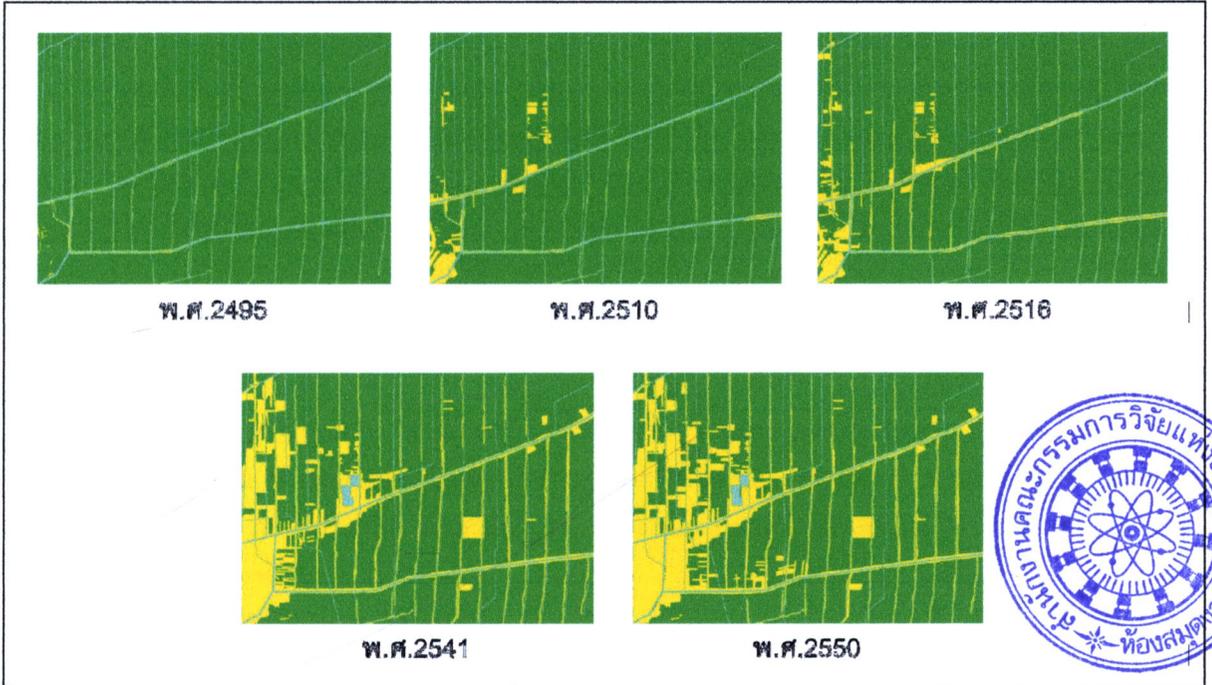

ออกไปโดยสายตาของภาควิชาการด้านการพัฒนาเมืองนั้น การขยายเมืองออกไปโดยไม่มีขอบเขต ไม่มีแผน
คูเหมื่อนจะยาวออกไปเรื่อยๆตามถนนที่เกิด อย่างไรก็ดีที่สิ้นสุด ยังจะนำพาปัญหาอื่นๆติดตามมาอย่างไม่รู้จบ
(แผนที่ 7.1, 7.2) การตั้งหลักคิดให้ดี เรียนรู้ถึงคุณค่า ความเป็นมา และใช้หลักวิชาการร่วมช่วยคิด ย่อมดีกว่า
และมีทางเลือกอีกมากมายอย่างแน่นอน (แผนที่ 7.3) ที่ดีกว่าจะปล่อยให้พัฒนาไปแบบไม่สนใจสิ่งที่มี
ความหมายเหล่านี้

ภาพที่ 7.2 แสดงแนวคิดการพัฒนาเส้นทางเลียบคลองรังสิตฯ ที่ดูเป็นไปได้ยากในความเป็นจริง แต่กลับกลายเป็นอุบายให้
เกิดการไถ่หรือเปิดพื้นที่เพื่อ ขยายพื้นที่เมืองออกไปในอีกฝั่งคลองฯ

ที่มา เอกสารประกอบการสัมมนาสรุปผลการศึกษาของ โครงการการพัฒนาโครงข่ายทางหลวงตามแนวสายทางปทุมธานี-
รังสิต-องครักษ์, 2552

แผนที่ 7.1 แสดงพัฒนาการการขยายของพื้นที่เมือง ในแถบรังสิตที่ยืดยาวออกไปเรื่อยๆ อย่างไม่มีจุดจบ

แผนที่ 7.2 แสดงสภาพการขยายพื้นที่เมืองออกไปอย่างขาดการวางแผนเมืองยาวออกไปเรื่อยๆ เกิดที่ตาบอด ทางตัน
ที่ไร้ประโยชน์มากมาย

ที่มา www.google.com, 2552

ผลกระทบของการแผ่ขยายตัวของเมืองอย่างไร้ทิศทางของเมือง(Impacts of Sprawl)

1. สูญเสียพื้นที่เกษตรกรรมชั้นดี เนื่องจากการตั้งถิ่นฐานในอดีตเกิดขึ้นบริเวณริมแม่น้ำลำคลองที่เป็นพื้นที่ที่สามารถทำการเกษตรได้ดี ชุมชนโบราณเหล่านี้ได้พัฒนาต่อมาเป็นเมืองขนาดใหญ่ ในอดีตการขยายตัวเป็นไปอย่างจำกัด จนกระทั่งรถและถนนเริ่มเข้ามามีบทบาท ช่วยให้เราสามารถเดินทางในระยะทางไกลๆ ได้ในเวลาที่ยากัด เมืองได้แผ่ขยายตัวไปในทางราบอย่างรวดเร็วกลืนกินพื้นที่เกษตรกรรมโดยรอบ กรุงเทพมหานครก็เคยมีพื้นที่เกษตรกรรมตั้งอยู่รอบๆ เมือง ในปัจจุบันพื้นที่เหล่านี้ได้ถูกเปลี่ยนสภาพไปเป็นที่อยู่อาศัยหรือที่ดินว่างเปล่ารกร้างอย่างรวดเร็ว ลดขีดความสามารถในการผลิตอาหารและยา เมล็ดพันธุ์และต้นกล้า เชื้อเพลิง ดอกและกิ่งประดับ ในพื้นที่ที่ติดกับเมืองที่ใช้พลังงานในการขนส่งน้อย

2. สูญเสียพื้นที่ป่าธรรมชาติ รวมถึงพื้นที่ป่าชายเลน พื้นที่ชุ่มน้ำ พื้นที่ที่อ่อนไหวต่อการพัฒนาเหล่านี้ลดจำนวนลงอย่างรวดเร็วจากการรุกล้ำเพื่อนำไปใช้ประโยชน์เป็นพื้นที่เกษตรกรรมและบ้านพักตากอากาศ ซึ่งก็คือผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมจากการแผ่ขยายตัวนั่นเอง พื้นที่ป่าธรรมชาติที่เหลืออยู่ก็มีขนาดเล็ก เสื่อมคุณภาพ และแตกสลายเป็นป่าผืนเล็กผืนน้อย ขากแก่การดำรงชีวิตของสัตว์ที่ต้องการแหล่งน้ำเพื่อขยายพันธุ์ แหล่งที่สงบเพื่อจำศีล ต้องการ ที่ปลอดภัยเพื่อทำรัง ผสมพันธุ์ และหากิน

3. เพิ่มภาระภาษีให้กับส่วนรวม เนื่องจากการพัฒนาที่แผ่ขยายตัวออกไปไกลและตั้งอยู่เป็นหย่อมๆ บังคับให้รัฐต้องจัดหาบริการขั้นพื้นฐานที่มีการกระจายตัวสูง ขาดประสิทธิภาพรองรับโครงการใหม่ๆ เช่น ระบบน้ำประปา ระบบไฟฟ้า ระบบบำบัดน้ำเสีย การเก็บรวบรวมขยะ สถานีดับเพลิง เป็นต้น เกิดเป็นต้นทุนที่รัฐต้องอุดหนุน ทำให้เกิดความเสื่อมถอยในด้านการกระจายการลงทุนและการจัดการของรัฐ

4. เพิ่มมลภาวะทางอากาศ การแผ่ขยายตัวอย่างไร้ทิศทางเพิ่มการจราจรของรถยนต์ส่วนตัวและรถบรรทุกทั้งจำนวนเที่ยวและระยะทางในการเดินทางนำไปสู่การเพิ่มขึ้นของก๊าซที่เป็นอันตรายและฝุ่นละออง รวมถึงก๊าซเรือนกระจกเป็นที่ทราบกันดีว่ารถยนต์เป็นสาเหตุอันดับหนึ่งของการสร้างมลภาวะทางอากาศในเขตเมือง ซึ่งเป็นสาเหตุของโรคทางระบบทางเดินหายใจและโรคมุมิแอฟอื่นๆ

5. เพิ่มมลภาวะทางน้ำ เพิ่มปริมาณการใช้น้ำ และก่อให้เกิดปัญหาน้ำท่วมการแผ่ขยายตัวอย่างไร้ทิศทางทำให้เกิดปัญหามลภาวะทางอากาศ ซึ่งมีผลที่ตามมาเป็นลูกโซ่คือมลภาวะทางน้ำจากสารระเหยและก๊าซจากการเผาไหม้ของเครื่องยนต์ นอกจากนี้ถนนและการจราจรที่เพิ่มขึ้นทำให้มีการชะล้างน้ำมันเครื่องและสารเคมีอื่นๆ จากพื้นผิวลาดลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติเพิ่มมากขึ้น ยังมีการใช้สารเคมีและปุ๋ยในสวนของบ้านที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่ซึ่งย่อมต้องมีการไหลไปสู่แหล่งน้ำธรรมชาติในที่สุด การพัฒนายังมีการขุดดิน ถมดิน เปลี่ยนแปลงและขวางกั้นทิศทางการไหลของน้ำทำให้ปัญหาน้ำท่วมทวีความรุนแรงขึ้น ยิ่งไปกว่านั้นสนามของบ้านในย่านชานเมืองยังต้องการน้ำปริมาณมากเพื่อรดน้ำต้นไม้อีกด้วย

6. เพิ่มการใช้พลังงาน การแผ่ขยายตัวออกไปทุกทิศทุกทางบังคับให้การเดินทางต้องพึ่งพารถยนต์ โดยเฉพาะรถยนต์ส่วนตัวในการเดินทางระยะทางไกลๆ เพื่อไปทำงานหรือเข้ามาในเมือง ไปจับจ่ายใช้สอย เป็นการใช้พลังงานที่เพิ่มมากขึ้น

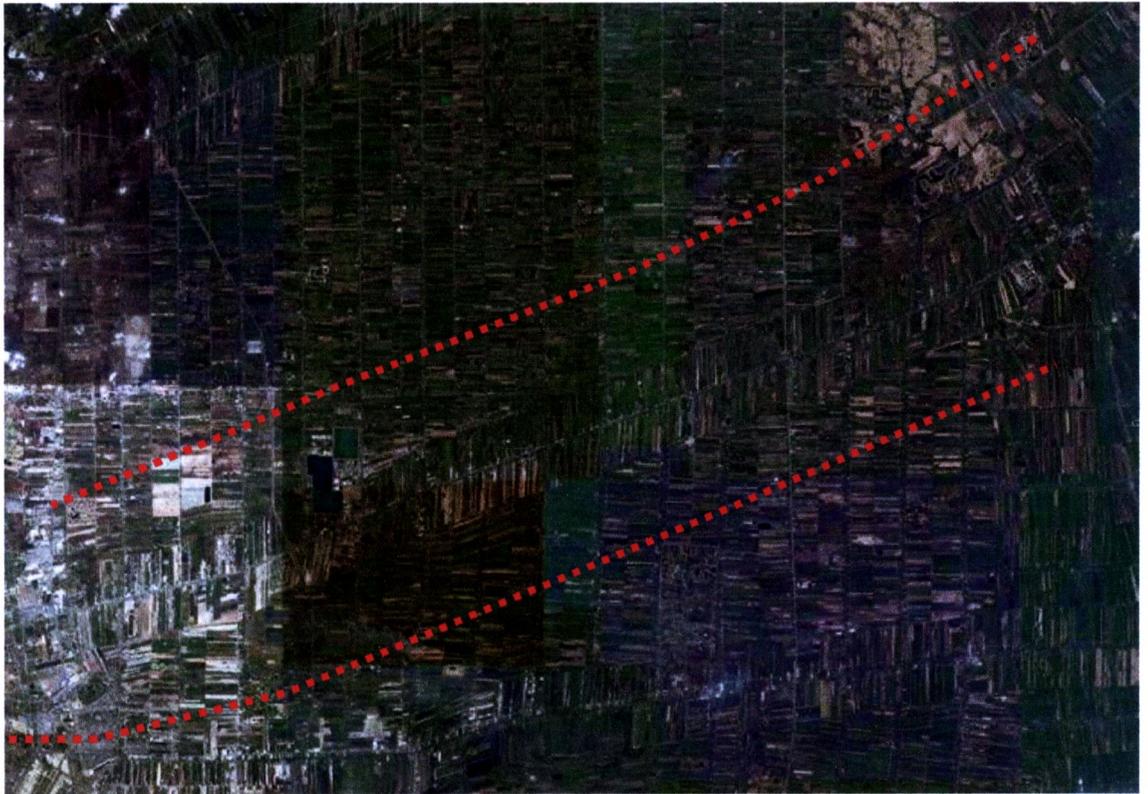
7. ชุมชนไม่เข้มแข็ง ในพื้นที่ชั้นในของเมืองเดิมชุมชนรวมกันอยู่ พึ่งพาอาศัยกัน มีร้านหน้าปากซอย มีตลาดที่ผู้คนมาพบปะและจับจ่ายใช้สอย มีโรงเรียนในเมืองที่เด็กๆ สามารถเดินทางไปเรียนได้เอง เป็นสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน ในโครงการหมู่บ้านในย่านชานเมืองโอกาสของการพบปะกันมีน้อย เป็นชีวิตที่ต่างคนต่างอยู่มีการพึ่งพาอาศัยกันน้อย เป็นชุมชนที่ไม่เข้มแข็ง

8. สูญเสียเวลา การแผ่ขยายตัวออกไปอย่างไรทิศทางของเมืองบังคับให้ผู้คนต้องเดินทางเป็นเวลานานต่อวันเพื่อจะไปทำงาน ไปส่งลูก ไปจับจ่ายใช้สอยประกอบกับปัญหารถติดทำให้ต้องเสียเวลาอยู่ในรถนาน ไม่ได้ใช้ชีวิตที่มีคุณภาพ ใกล้เคียงธรรมชาติในย่านชานเมืองเท่าที่ฝันไว้

9. การท่องเที่ยวเสียหาย เนื่องจากการตั้งถิ่นฐานของคนเมืองรुक้าเข้าไปในพื้นที่ป่าธรรมชาติและชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม สร้างความเสียหายให้กับสภาพแวดล้อมและทิวทัศน์ทางธรรมชาติเดิมที่เป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว ถนนหนทางถูกตัด ขยายกลายเป็นทางหลวงแผ่นดินขนาดใหญ่ รุกคืบไปด้วยป้ายโฆษณาขนาดใหญ่ ตลาดท้องถิ่นกลายเป็นห้างและร้านค้าสะดวกซื้อที่มีปรากฏอยู่เหมือนกันทุกมุมโลก

ที่มา เอกสารประกอบการสอน ธรณีชา นิยมวัน อาจารย์ประจำภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552

แผนที่ 7.3 แสดงแนวเส้นสมมุติเส้นทางเพื่อช่วยลดปัญหาการจราจรลงในเขตเมืองและยังช่วยเปิดพื้นที่ใหม่ แก้ปัญหาทางตันที่ตาบอดได้

ที่มา www.google.com, 2552

7.2 การฟื้นฟู

การฟื้นฟูคือการเยียวยา ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชนก็คือเป้าหมายแห่งการฟื้นฟูนั้น ซึ่งเมื่อเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชนกับผู้คนแล้ว การพิจารณาจึงต้องดูให้ครบทุกมิติ ทั้งทางการฟื้นฟู ด้านกายภาพ สถาปัตยกรรม บ้านเรือน การฟื้นฟูสภาพเศรษฐกิจ การค้า เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย และการฟื้นฟูสังคมจากจำนวนผู้คนที่เป็นแรงร่วมมือในการเป็นกำลังให้ชุมชน หรือคุณภาพของผู้คนที่ดีขึ้น เก่งขึ้น สามัคคีขึ้น

ในการฟื้นฟูทางกายภาพ ความร่วมมือทางวิชาการเป็นเรื่องสำคัญ ในอันที่จะกำหนดว่ารูปแบบใดที่เหมาะสมสอดคล้องกับชุมชน การบูรณะจะเป็นไปในทิศทางใด รูปแบบใด และหากต้องมีการพัฒนาปรับเปลี่ยนหนทางใดที่จะกระทบต่อชุมชนน้อยที่สุด และเกิดประโยชน์ต่อชุมชนสูงสุด

ในด้านเศรษฐกิจ และสังคม สำหรับชุมชนตลาดเก่า เดิมการขายตัวของชุมชนก็สัมพันธ์ กับการขายตัวทางด้านเศรษฐกิจ แม้แต่ในปัจจุบันการหดตัวของชุมชนก็มีเหตุหลักๆมาจากปัญหาทางเศรษฐกิจที่ซบเซาลง รายได้ไม่พอรายจ่าย แต่หากมีการนำธุรกิจการค้าที่ส่งเสริม โอกาสทางการทำมาหากิน มาช่วยเพิ่มรายได้ให้เลี้ยงปากท้องดูแลครอบครัวได้ ทั้งการช่วยส่งเสริมแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อลดรายจ่ายก็ยังช่วยดึงให้ ผู้คนที่เคยย้ายหายไปกลับมาสร้างชีวิตชีวาให้กับชุมชน และยังเมื่อปากท้องอิ่มดูแลครอบครัวได้ พลละกำลังในการช่วยเหลือชุมชนจะยังมีมากขึ้น เกิดเป็นความเข้มแข็งของชุมชนยิ่งขึ้น

7.2.1 ชุมชนคลอง 3 รังสิต

จากการลงพื้นที่สำรวจและการรวบรวมข้อมูลจากชาวบ้านในพื้นที่ทำให้ทราบถึงความต้องการของชุมชน จุดเชื่อมต่อโทรมที่เหมาะสมแก่การฟื้นฟูปรับปรุงและเป็นพื้นที่ที่สามารถทำประโยชน์ให้กับชุมชนได้ เช่น การปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณลานดินไทรหลังชุมชน การจัดทำสวนหย่อมในพื้นที่ว่างขนาดเล็กหรือพื้นที่รกร้าง การจัดทำแหล่งเรียนรู้หรือศูนย์การเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชน การปรับปรุงภูมิทัศน์ลานเอนกประสงค์และทางเดินริมน้ำ

ภาพที่ 7.3 แสดงภาพลักษณะผังชุมชนคลอง 3 รังสิต

ภาพที่ 7.4 แสดงภาพลักษณะผังชุมชนคลอง 3 รังสิต

1) การจัดทำแหล่งเรียนรู้หรือศูนย์การเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชน

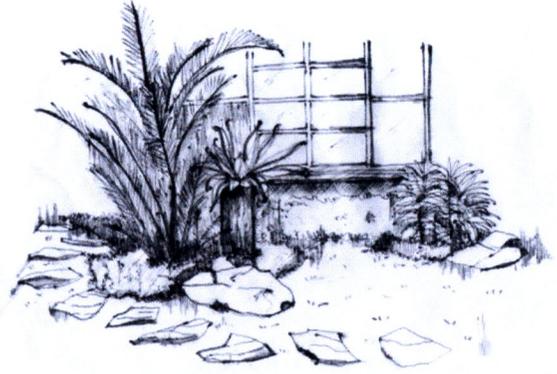
สืบเนื่องจากภายในชุมชนยังขาดแหล่งเรียนรู้หรือศูนย์การเรียนรู้ที่จะถ่ายทอดวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งชาวชุมชนต้องการที่จะสร้างศูนย์การเรียนรู้ขึ้น และภายในพื้นที่ มีพื้นที่ว่างและมีขนาดที่สามารถจัดทำศูนย์การเรียนรู้ได้ โดยภายในจะประกอบไปด้วยร้านอาหาร เครื่องดื่มขนาดเล็ก และส่วนของนิทรรศการถ่ายทอดวิถีชีวิตของชุมชนทั้งอดีตและปัจจุบัน

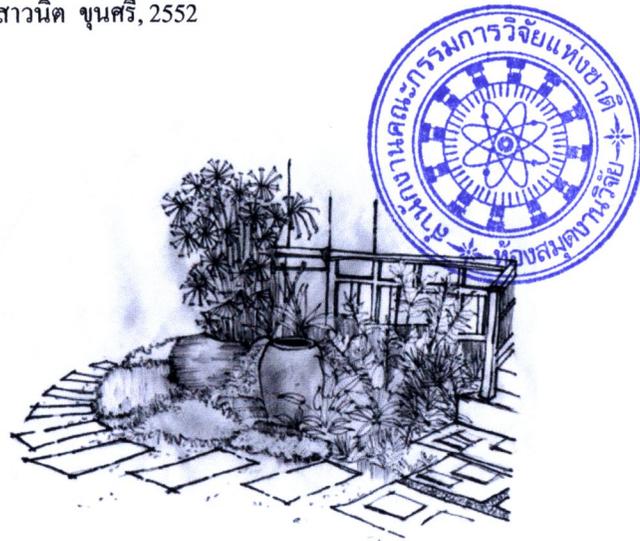
ภาพที่ 7.5 ภาพแสดงตัวอย่างก่อนการปรับปรุง – หลังการปรับปรุง ศูนย์การเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชน
ที่มา ถ่ายจากสถานที่จริง, 2552

ที่มา สมพงษ์ สงครี, 2552

ภาพที่ 7.7 แสดงตัวอย่างก่อนการปรับปรุง – หลังการปรับปรุง การจัดสวนหย่อมเล็กๆ ในจุดต่างๆ
ที่มา ถ่ายจากสถานที่จริง, 2552
ที่มา เสาวนิต ชุนศรี, 2552

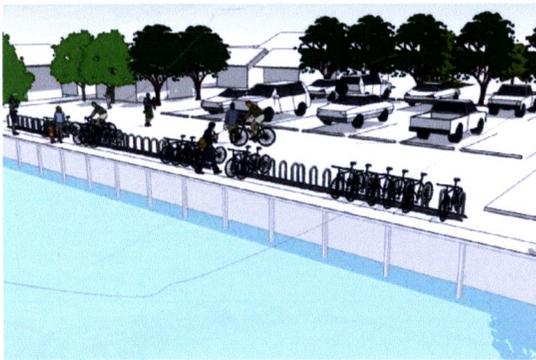

ภาพที่ 7.8 แสดงตัวอย่างก่อนการปรับปรุง – หลังการปรับปรุง การจัดสวนหย่อมเล็กๆ ในจุดต่างๆ
ที่มา ถ่ายจากสถานที่จริง, 2552
ที่มา เสาวนิต ชุนศรี, 2552

4) การปรับปรุงภูมิทัศน์ลานเอนกประสงค์และทางเดินริมน้ำ

ลานเอนกประสงค์หน้าศาลเจ้าเป็นพื้นที่ที่ใช้ในการจอดรถชั่วคราว สำหรับคนในชุมชนและบุคคลภายนอก แต่สภาพโดยทั่วไปจะไม่เป็นระเบียบ และมีการปกคลุมของวัชพืช และไม่มีช่องจอดรถที่ชัดเจน ในส่วนของทางเดินริมน้ำไม่มีราวกันตก และพื้นทางเดินเริ่มชำรุด

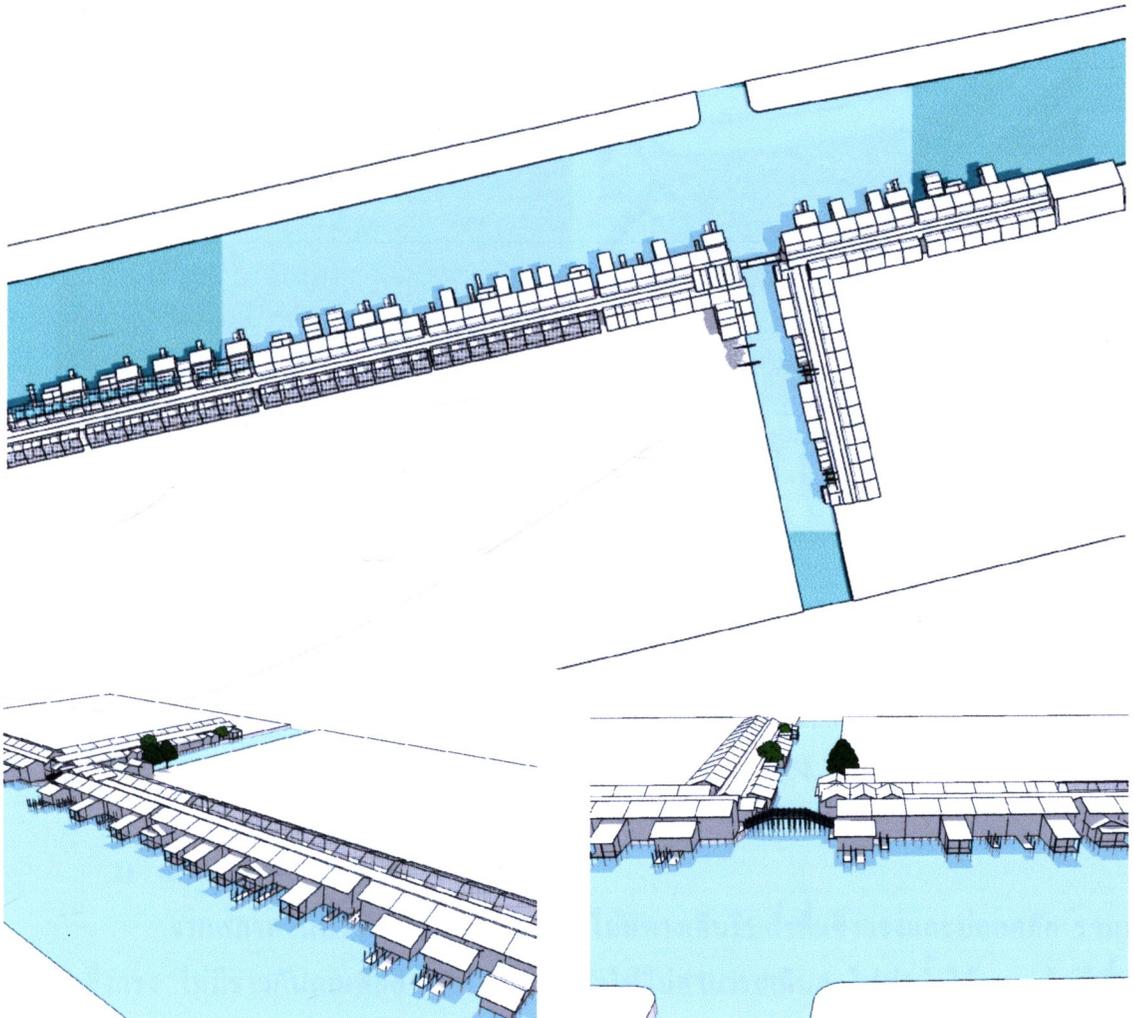
แนวทางการปรับปรุงเพิ่มการจัดภูมิทัศน์ในบริเวณรอบๆ ที่จอดรถ จัดทำที่จอดรถที่ชัดเจนและมีความปลอดภัยให้มากขึ้น เพิ่มช่องสำหรับรถจักรยานและรถจักรยานยนต์ ในส่วนของทางเดินริมน้ำเพิ่มราวกันตก และปรับปรุงพื้นผิวทางให้เรียบร้อยและสวยงามมากขึ้น

ภาพที่ 7.9 แสดงตัวอย่างก่อนการปรับปรุง – หลังการปรับปรุง ภูมิทัศน์ลานเอนกประสงค์และทางเดินริมน้ำ

7.2.2 ชุมชนคลอง 12 ลำลูกกา

จากการลงพื้นที่สำรวจและการรวบรวมข้อมูลจากชาวบ้านในพื้นที่ทำให้ทราบถึงความต้องการ จุดเชื่อมต่อโทรมที่เหมาะสมแก่การฟื้นฟูปรับปรุงและเป็นพื้นที่ที่สามารถทำประโยชน์ให้กับชุมชนได้ ซึ่งโดยความต้องการส่วนใหญ่จะเน้นในเรื่องของกายภาพ งานสถาปัตยกรรม การตลาดน้ำ และการปรับปรุงพื้นที่ให้เช่าถ่ายละคร

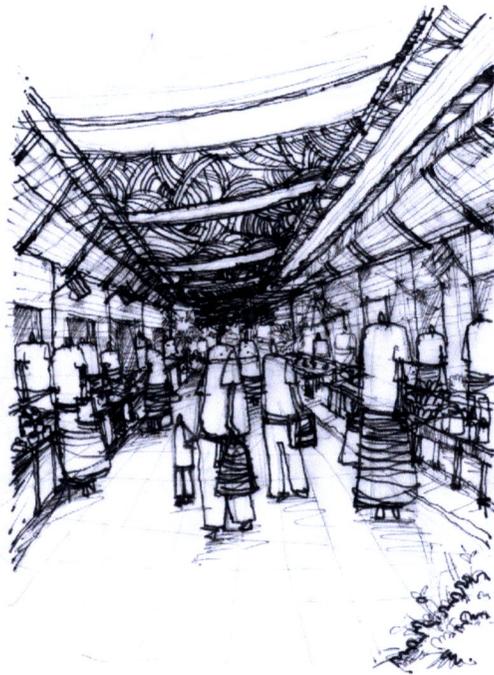
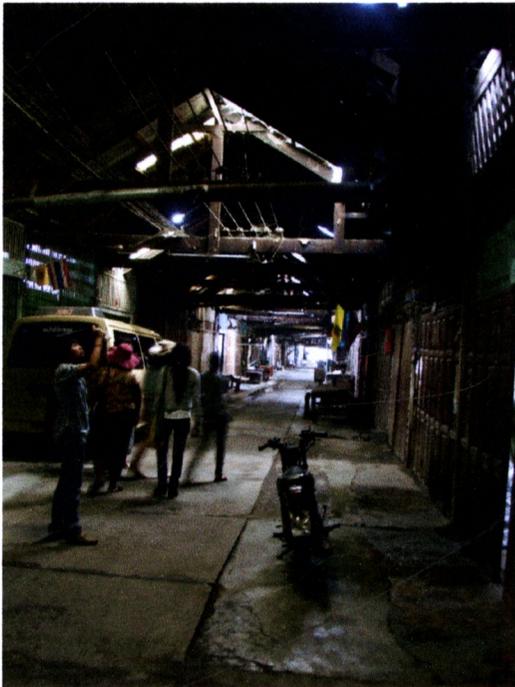
ภาพที่ 7.10 แสดงภาพลักษณะผังชุมชนคลอง 12 ลำลูกกา

จากแผนผังข้างต้นจะสังเกตได้ว่าตัวอาคารจะวางตัวในแนวยาวเลียบฝั่งคลอง และตลาดถูกแบ่งออกเป็น 2 ส่วนด้วยกันเพราะบริเวณที่ตั้งเป็นจุดตัดของคลอง ซึ่งมีสะพานเป็นตัวเชื่อมทั้ง 2 ส่วนซึ่งทำให้ตัวพื้นที่มีเสน่ห์และเป็นจุดที่ทำให้ผู้คนที่สัญจรได้ชมธรรมชาติได้ดี

1) การปรับปรุงทางเดินภายในชุมชน

เนื่องจากสภาพทางเดินภายในชุมชนทรุดโทรม พื้นถนนขรุขระ หลังคาแตกและรั่วและทางเดินลงสู่ทำน้ำไม่มีความน่าสนใจทำให้การใช้ประโยชน์ไม่ดีเท่าที่ควร

แนวทางการปรับปรุงคือ ปรับสภาพพื้นผิวในชุมชนให้สะอาดและเรียบเสมอกัน ซ่อมรอยรั่วของหลังคาแต่จะไม่มีมีการเปลี่ยนหรือลื้อหลังคาออกเพราะหลังคาเป็นส่วนหนึ่งของเอกลักษณ์ของชุมชนการใช้ผ้ามาพาดแทนผ้าเพดานสามารถเพิ่มสีสันได้ ประกอบกับการจัดระเบียบของแผงค้าขายให้เป็นระเบียบและสะอาดมากขึ้น

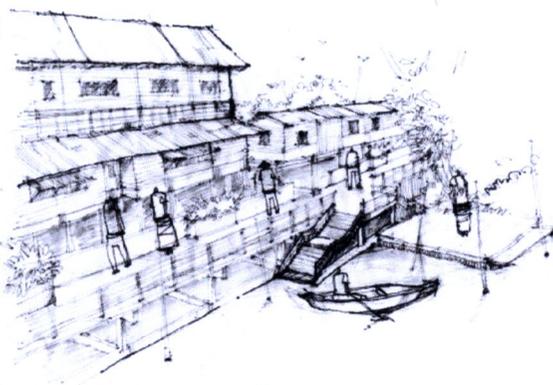
ภาพที่ 7.11 แสดงตัวอย่างก่อนการปรับปรุง – หลังการปรับปรุง ทางเดินและบรรยากาศภายในตลาด
ที่มา ถ่ายจากสถานที่จริง, 2552

ที่มา สมพงศ์ สงศรี, 2552

2) การจัดทำทางเดินริมน้ำ

จากสภาพในปัจจุบันภายในชุมชนยังไม่มีทางเดินริมน้ำที่แข็งแรงและปลอดภัย รวมทั้ง
ทำน้ำที่แข็งแรง ไม่มีราวกันตกเพื่อความปลอดภัย ทำให้ไม่สามารถเดินลงไปทำน้ำได้ และไม่มีพื้นที่
จอดเรือที่เป็นระเบียบ

แนวทางการปรับปรุงคือ ปรับปรุงพื้นผิวทางเดิน เพิ่มพื้นที่สำหรับทางเดินริมน้ำ ทำ
ราวกันตกเพื่อความปลอดภัย เพิ่มทางเดินลงน้ำ และทำเทียบเรือในบางจุด จัดทำที่ผูกเรือจอดเรือให้มีความ
ปลอดภัยและเป็นระเบียบ

ภาพที่ 7.12 แสดงตัวอย่างก่อนการปรับปรุง – หลังการปรับปรุง ทางเดินและบรรยากาศริมน้ำ
ที่มา ถ่ายจากสถานที่จริง, 2552

ที่มา สมพงศ์ สงศรี, 2552

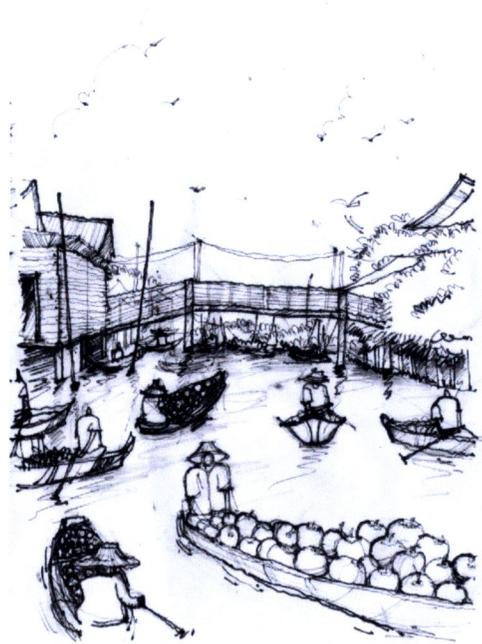
3) การฟื้นฟูตลาดน้ำ

สืบเนื่องจากการท่องเที่ยวแบบย้อนอดีต หรือการสร้างแหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบของชุมชนตลาด 100 ปี ในปัจจุบันอาจจะเรียกได้ว่าเป็นค่านิยมใหม่ของการท่องเที่ยว ซึ่งลักษณะของการท่องเที่ยวแบบนี้ ลักษณะชุมชนมักจะเป็นห้องแถวไม้ที่มีอายุหรือเคยมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นตลาดมาก่อน อายุประมาณ 100 ปี และมักจะมีทางเดินตรงกลางระหว่างห้องแถวไม้ทั้ง 2 ฝั่ง ซึ่งถ้าพิจารณาในเชิงเปรียบเทียบแล้ว ชุมชนคลอง 12 ลำลูกกา ตรงกับลักษณะในข้างต้น

แนวทางการปรับปรุงคือ การฟื้นฟูตลาดน้ำคลอง 12 ลำลูกกาให้กลับมามีชีวิตอีกครั้ง เช่น เน้นการขายสินค้าประเภทอาหารการกินแบบโบราณ ขนมโบราณ กาแฟโบราณ ของเล่นโบราณที่เป็นของเล่นไม้หรือสังกะสี ซึ่งอาจจะเป็นร้านค้าบนบกและในน้ำโดยอาจจะเปิดในวันหยุดเสาร์ – อาทิตย์ และการให้บริการเรือแจ็กชั้วน้ำเที่ยวในลำคลอง ซึ่งผลดีที่ตามมาคือ เกิดความคึกคักและย่านในชุมชนขึ้น

ภาพที่ 7.13 แสดงตัวอย่างก่อนการปรับปรุง – หลังการปรับปรุง บรรยากาศตลาดน้ำคลอง 12 ลำลูกกา
ที่มา ถ่ายจากสถานที่จริง, 2552

ที่มา สมพงศ์ ส่งศรี, 2552

4) พื้นที่จอดรถและชุมทางนักท่องเที่ยว

ในการปรับปรุงพื้นที่ คลอง 12 ลำลูกกาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวสิ่งที่จะต้องคำนึงมากที่สุดคือ พื้นที่สำหรับรองรับนักท่องเที่ยว คือที่จอดรถ และชุมทางนักท่องเที่ยว ซึ่งในพื้นที่จริงปัจจุบันไม่มีพื้นที่สำหรับจอดรถหรือชุมทาง จึงทำให้เกิดปัญหาในเรื่องความสะดวกและความปลอดภัย ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาคือ เนื่องจากในบริเวณพื้นที่รอบข้างของชุมชนมีพื้นที่ว่างพอที่จะสามารถเป็นที่จอดรถชุมทางนักท่องเที่ยว และพื้นที่ส่วนกลางในการทำกิจกรรมของชุมชนได้ พบว่ามีที่ว่าง 3 จุด คือ

1. พื้นที่ A โรงเรียนมูลนิธิการศึกษาประชาเจริญ

พื้นที่ในส่วนนี้เหมาะแก่การจัดทำเป็นศูนย์นักท่องเที่ยว ให้บริการด้านการท่องเที่ยว และเป็นชุมทางที่นัดพบของนักท่องเที่ยว เนื่องจากที่ตั้งของโรงเรียนอยู่ทางด้านหน้าสุดของพื้นที่และเข้าถึงได้ง่าย ประกอบกับเป็นสถานที่ราชการ หยุดทำการในวัน เสาร์ – อาทิตย์ ซึ่งตลาดน้ำเปิด ตรงกับวันหยุด

2. พื้นที่ B ที่ดินเอกชน

พื้นที่ในส่วนนี้เหมาะสำหรับการปรับปรุงเป็นที่จอดรถของนักท่องเที่ยว และที่รับส่งนักท่องเที่ยวสำหรับรถบริการทั่วไป เตรียมพื้นที่สำหรับรถจักรยาน รถจักรยานยนต์ เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวอยู่ด้านหลังของตลาด ทำให้สะดวกในการเข้าถึง และการเที่ยวชมตลาด

3. พื้นที่ C ที่โล่งโรงสีเก่า

พื้นที่ในส่วนนี้เหมาะสำหรับการปรับปรุงเป็นพื้นที่ส่วนกลางในการทำกิจกรรมของชุมชนได้ เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวอยู่ด้านใน และเข้าถึงได้ยาก ถ้าใช้พื้นที่ดังกล่าวเกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยวจะเข้าถึงได้ยาก ดังนั้นจึงเหมาะสมมากที่จะปรับปรุงเป็นพื้นที่ส่วนกลางในการทำกิจกรรมของชุมชน

แผนที่ 7.4 แสดงผังบริเวณพื้นที่ในการปรับปรุงที่จอดรถและชุมทางนักท่องเที่ยว

ที่มา www.google.com, 2552

7.3 ความยั่งยืน

สถานการณ์การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนอดีตชุมชนโบราณ หรือตลาดน้ำ 100 ปี หรือตลาดเก่า เป็นรูปแบบที่กำลังได้รับความนิยม และได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างชาติ การพัฒนาตลาดร้อยปีต่างๆเพื่อการท่องเที่ยว กลายเป็นทางออกของการพัฒนาพื้นที่ๆถูกลืม เทรนการท่องเที่ยว ของสังคม และโลกหมุนวนกลับมาสนใจ แหล่งท่องเที่ยวเล็กๆ ที่มีชีวิตชีวา มีความอบอุ่นเป็นกันเอง แตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวที่เน้นแต่ธุรกิจ เช่นห้างสรรพสินค้า

โดยเฉพาะในชุมชนริมแม่น้ำในบริเวณภาคกลางซึ่งตั้งอยู่ในจังหวัดที่มีระยะห่างจากกรุงเทพมหานคร ไม่มากนัก ดังเช่น ตลาดสามชุก ตลาดเก่าห้อง และตลาดศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี ตลาดบ้านใหม่ และตลาดคลองสวน จังหวัดฉะเชิงเทรา ตลาดอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ตลาดโคยก็ จังหวัดราชบุรี และที่กำลังทยอยเปิดตัวเข้าสู่ตลาดการท่องเที่ยวอีกหลายชุมชน เช่น ตลาดอ่างศิลา จังหวัดชลบุรี หรือแม้แต่วิธีแบบของการจำลองตลาดซึ่งขายสินค้า หรือมีบรรยากาศที่ย้อนอดีต เช่น ตลาดน้ำสี่ภาค พัทยา ตลาดบางน้ำผึ้ง สมุทรปราการ และตลาดน้ำเมืองรังสิต จังหวัดปทุมธานี ล้วนเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงกระแสและความนิยมของการท่องเที่ยวประเภทนี้ได้เป็นอย่างดี

อิสรภาพแห่งความคิด

ไทยโพสต์

สถานที่ท่องเที่ยวในโครงการ "9 Destinations Awards 2009" ที่บริษัท โปสต์ พับลิชชิง จำกัด (มหาชน) ผู้ผลิตหนังสือพิมพ์ Bangkok Post และโพสต์ทูเดย์ เข้ามอบรางวัลให้กับ 9 สถานที่ท่องเที่ยวที่ได้รับผลโหวตสูงสุดให้เป็น "สถานที่ท่องเที่ยวสุดประทับใจของเมืองไทย" ผ่าน www.9destinations.com ส่งข้อความสั้น sms และคูโปงที่ตัดจากหนังสือพิมพ์ทั้ง 2 ฉบับ ในระยะเวลา 1 ปี มาแนะนำให้อ่าน

9 แหล่งท่องเที่ยวสุดประทับใจนี้มาจากความเห็นผู้เข้าร่วมโหวต 150,000 เสียงทั่วประเทศ ในนี้เป็นนักเดินทางกว่า 25,000 คน และคัดกรองอีกครั้งด้วยสายตาของผู้ทรงคุณวุฒิ 9 ท่าน คือ กัมภัก พักตร์พรหม นักเดินทาง ดร.ธรรม ชำรงนาวาสวัสดิ์ นักดำเนินาแกนหลักของ www.talaythai.com, จุลภัสสร พนมวัน ณ อยุธยา ประธานชมรมสยามทัศน์ บัณฑิต เกตุมาลา หัวหน้างานเว็บไซต์ท่องเที่ยว ททท. ชาญณรงค์ ชีระโรจนารัตน์ ผู้แทนจาก ESRI (ประเทศไทย) อนุสรณ์ ศรีบุญมา สูดยอดแฟนพันธุ์แท้ท่องเที่ยวไทย กสศ. เอี่ยมอรุณ บก.หนังสือท่องเที่ยวชุดนายรอบรู้ จำลอง บุญสอง บก.ท่องเที่ยวหนังสือพิมพ์โพสต์ทูเดย์ และพงศ์เพชร เมฆมลอย บก.ท่องเที่ยวหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์

ทั้ง 9 แห่งล้วนเป็นสุดยอดครองใจคนไทย คนต่างชาติ ที่ต้องไปให้ครบถึงจะสามารถพูดได้เต็มปากว่า "ได้มาถึงเมืองไทยแล้ว" ก็คือ 1.ชุมชนอัมพวา จ.สมุทรสงคราม 2.ตลาดคลองสวน 100 ปี จ.สมุทรปราการ 3.ป่าย จ.แม่ฮ่องสอน 4.พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสิรินธร จ.กาฬสินธุ์ 5.วัดพระธาตุลำปางหลวง จ.ลำปาง 6.วัดภูมินทร์ จ.น่าน 7.อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย จ.สุโขทัย 8.อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย จ.สุโขทัย และ 9.อุทยานแห่งชาติภูสอยดาว จ.อุตรดิตถ์

ที่มา <http://www.thaipost.net>, 2552

อย่างไรก็ตามความนิยมที่มีมากเกินไป จนเกินกว่าที่ชุมชนจะรองรับได้ก็ก่อให้เกิดผลเสียต่อชุมชน เช่นกัน จำนวนนักท่องเที่ยวที่หลังไหลเข้ามา นำมาซึ่งการหมุนเวียนเงินตราจำนวนมหาศาลในแต่ละวัน โดยเฉพาะช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ หากแต่ในวันธรรมดา ชุมชนก็ยังคงซบเซา ขาดชีวิต ร้านรวงต่างปิดตัว พ่อค้าแม่ค้ากลับเข้าเมือง หรือเดินทางกลับมาทำงานยังกรุงเทพมหานคร รอจนถึงวันเสาร์ – อาทิตย์ จึงกลับไปเปิดร้าน ห้องแถวหรือบ้านเก่าในรูปแบบต่างๆ ถูกขายต่อให้กับผู้ที่มีเงินลงทุนในกิจการค้า ชุมชน ถูกนำเข้าสู่ระบบทุนนิยม เมื่อผู้ลงทุนได้รับผลตอบแทนอย่างคุ้มค่าแล้วก็ขายกิจการต่อเพื่อทำกำไร ลักษณะดังกล่าว เป็นเหตุให้คนในชุมชนเป็นจำนวนมากต้องย้ายออกไป ผู้ที่มาอยู่ใหม่ ที่ไม่ได้มีอดีต หรือ ความผูกพันกับชุมชน จึงใช้สอยชุมชนเป็นเพียงแหล่งทำมาหากิน ซึ่งเมื่อปล่อยทิ้งไว้ ก็ทำให้ชุมชนเสื่อมโทรมลง นอกจากนี้ ด้วยจำนวนนักท่องเที่ยวที่มากเกินไป และลักษณะของสินค้าที่คล้ายคลึงกันในทุกๆ ทำให้การท่องเที่ยวในแต่ละชุมชนขาดเอกลักษณ์ และเกิดความวุ่นวาย จนในที่สุดนักท่องเที่ยวบางกลุ่มก็จะไม่กลับมาเยี่ยมเยือนอีก อีกทั้งด้วยลักษณะเฉพาะทางกายภาพ และสังคมของพื้นที่ ที่มีคูคลองไหลตัดผ่านมากมาย และผู้คนชุมชนอยู่กระจายตัวครอบคลุมพื้นที่ เกิดเป็นย่านการค้า เป็นตลาดทั้งขนาดเล็ก ขนาดใหญ่ กระจายไปตามจุดตัดของคลองหลักๆ ดังนั้นหากทุกชุมชนตลาดเก่าดังที่กล่าวมา ยิ่งพากันเปิดตัว อยากรื่นฟูชุมชนด้วยการ จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวตลาดน้ำ ตลาดโบราณ สุดท้ายย่อมเกิดการแย่งชิงลูกค้า นักท่องเที่ยว บั่นทอนกำลังกันเอง หนีไม่พื้นที่จะทำให้ชุมชนกลับไปสู่ความเสื่อมโทรมอีกครั้งหนึ่ง

วิถีแห่งความยั่งยืนย่อมมาจาก การกำหนดทิศทางในการพัฒนาที่เหมาะสม สอดคล้องกับตัวตน และ ช่วยแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งในภาพเฉพาะ และภาพรวมของพื้นที่ ความยั่งยืนของชุมชน และการท่องเที่ยว ตลาดโบราณที่จะเกิดขึ้นนั้น ถ้าพิจารณาจากเหตุผลข้างต้น ย่อมต้องเกิดจากการรวมตัวเป็นเครือข่ายที่รู้ และ แบ่งหน้าที่กันทำงาน ไม่ซ้ำซ้อนขัดแย้งกัน เช่นถ้าย่านชุมชนตลาดเก่าทั้งหลายจะวาง **ทิศทางการพัฒนา** ที่แตกต่างกัน บางแห่งอาจยึดหลักอาศัยกายภาพ ชุมชนโบราณที่เหมาะสมกับการถ่ายภาพถ่ายรูปละคร และการ เข้าถึงที่ไม่ไกลจากส่วนกลาง เป็นย่านโรงถ่ายหนัง โรงถ่ายละคร หรือทำกิจกรรมที่จะช่วยส่งเสริม แลกเปลี่ยนดูแลซึ่งกันและกัน เช่นการแบ่งบทบาทหน้าที่ที่ต่อเนื่องกัน ชุมชนโบราณ บางแห่งอาจกำหนดตัว เป็นศูนย์ข้อมูลประจำท้องถิ่น เป็นชุมทางการท่องเที่ยว บางแห่งอาจยึดบทบาทเป็นที่พักเป็นที่นอน และ บางแห่งอาจกำหนดตัวเป็นชุมชนธรรมดาเป็นที่พักผ่อนของผู้คนที่แสวงหาความอบอุ่นเป็นกันเอง หลาย บทบาทเหล่านี้จะช่วยลดปัญหาการแย่งตลาดซึ่งกันและกัน และสิ่งที่ตามมาจะสร้างความหลากหลายที่มีความเข้มแข็ง มีจุดเด่น ทั้งสามารถช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทั้งในเชิงพื้นที่ ที่ยึดไปตามกายภาพที่ตั้งที่ ใกล้เคียงกัน จุดตัด ลำคลอง พื้นที่ตลาด ที่มีลักษณะเดียวกัน หรือในเชิงประเด็นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มี ลักษณะคล้ายกัน ทางรูปลักษณะ หรือกิจกรรมที่เป็น หรือในเชิงความสนใจ ความตั้งใจที่จะอนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนาชุมชนเหล่านี้ให้คงอยู่ต่อไปเหล่านี้คือเครือข่ายที่ต้องร่วมมือกันเพื่อความยั่งยืน

ภาพที่ 7.14 แสดงลักษณะกายภาพที่เอื้อต่อประโยชน์การถ่ายทำละคร หนังสือบทบาทที่สามารถสร้างความยั่งยืนในพื้นที่ได้
ที่มา ถ่ายจากสถานที่ยจริง, 2552

สิ่งหนึ่งที่ได้เห็นได้ชัดเจนจากการศึกษาอีกเรื่องก็คือ เครื่องมือการพัฒนาชุมชน ดังกรณีศึกษาชุมชนตัวอย่างที่ยกมาศึกษานั้น ชุมชนคลอง 3 มีเครือข่ายของคนในชุมชนที่เข้มแข็ง แต่ไม่มีเครือข่ายภายนอกที่มีแรงผลักดันมากพอ ส่วนชุมชนคลอง 12 องค์กรปกครองท้องถิ่น ซึ่งได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลลำไทรนั้น ถึงแม้ว่าความต้องการที่จะพัฒนาพื้นที่ให้มีคุณภาพที่ดีขึ้น แต่ก็ไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชน ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ความต้องการถ้าเกิดจากฝ่ายใดเพียงฝ่ายเดียว ก็ไม่สามารถที่จะทำให้เกิดการพัฒนาได้หนทางแห่งความยั่งยืนในด้านนี้นั้นต้องเกิดจากความร่วมมือของทุกฝ่าย แนวคิดทฤษฎีสยามเหลี่ยมเคลื่อนไหว ที่พูดถึงความร่วมมือสามฝ่ายทั้ง ภาครัฐ ภาคประชาชน และภาควิชาการ ถือเป็นแบบอย่างที่ยั่งยืนในการพัฒนา ความขัดแย้งทางการสื่อสารเพื่อความร่วมมือระหว่างภาครัฐ กับภาคประชาชนนั้น คงต้องอาศัยภาควิชาการเป็นตัวกลางเพื่อแก้ไข และสร้างภาวะสามผสาน ในการทำงานร่วมกันเพื่ออนุรักษ์ ฟื้นฟู และพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน ต่อเนื่อง

ภาพที่ 7.15 แสดงลักษณะความร่วมมือในการทำงาน 3 ผสาน ที่เริ่มช่วยคลี่คลายปัญหาข้อพิพาทที่เกิดขึ้น
ที่มา ถ่ายจากสถานที่ยจริง, 2552

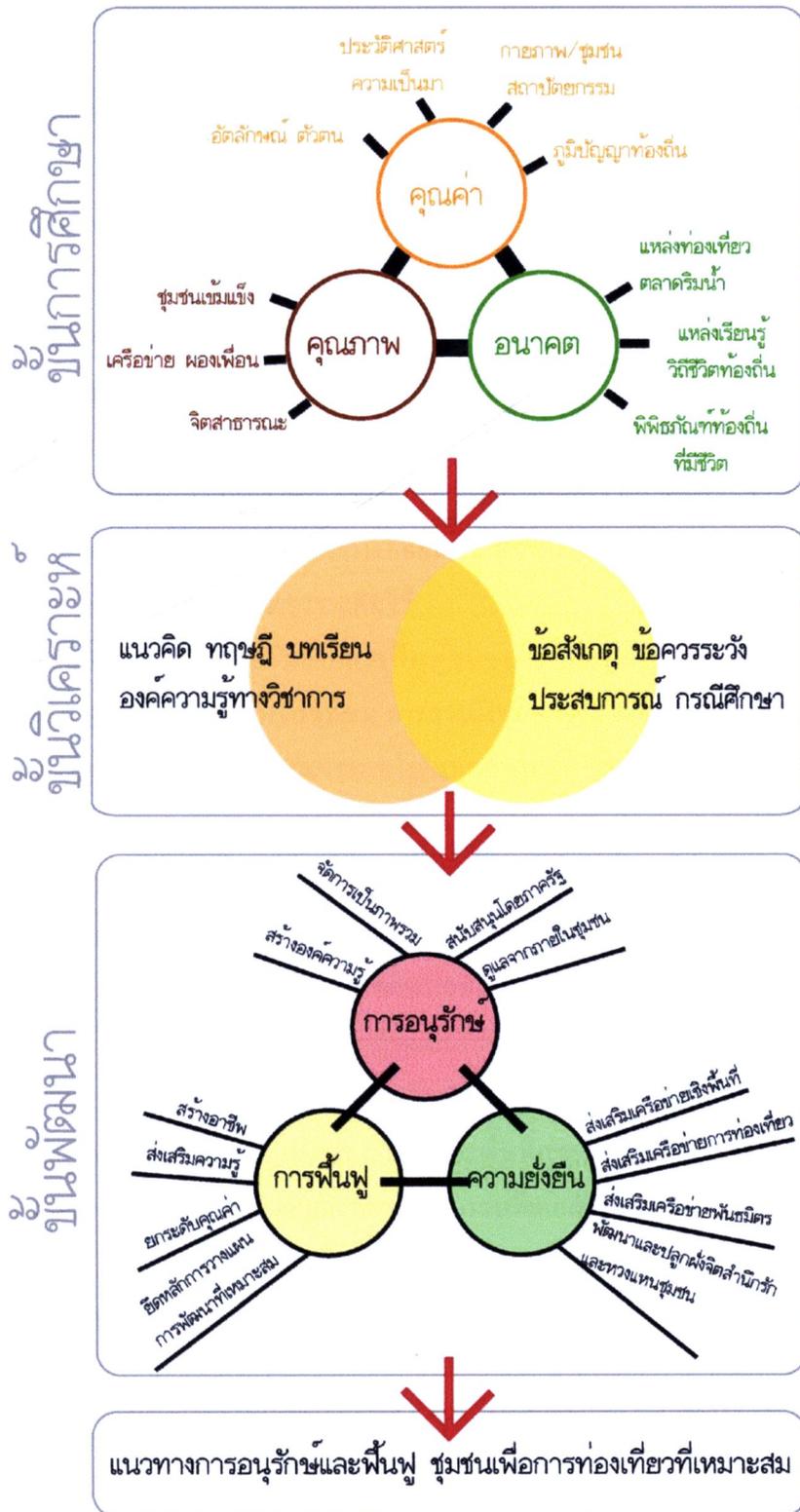
และสุดท้ายคือการปลูกฝังจิตสำนึก จิตวิญญาณ รักและหวงแหนในชุมชน ที่จะดูแล และร่วมเป็นกำลังในการพัฒนาต่อไปอนาคตที่เข้มแข็ง จะเกิดความยั่งยืนจะนั้นเห็นได้ว่ากรอบแนวคิดการอนุรักษ์และฟื้นฟูที่เหมาะสมต้องควบคู่ไปกับความยั่งยืนเสมอ การดำเนินการใดๆจึงต้องคิดพิจารณาให้ดี ว่าสิ่งใดคือความยั่งยืนที่มีอยู่และควรรักษาไว้ สิ่งใดหากริเริ่มจะนำความยั่งยืนมาสู่ชุมชนก็ควรรับดำเนินการ แต่หากว่าสิ่งใดจะทำลายหรือขัดขวางความยั่งยืนของชุมชนของสังคม ก็ควรระงับไว้หรือชั่งน้ำหนักให้ดี ในสิ่งที่จะได้หรือเสีย ว่าคุ้มค่ากันหรือไม่ ซึ่งสุดท้ายชีวิตของชุมชน ก็เกิดจากคนในชุมชนที่มีคุณภาพ มีใจเอาธุระเสียสละและความสามัคคีหมู่เหล่าของผู้คนในชุมชนเป็นสำคัญ

“ค่านิยมที่ปรับเปลี่ยนไปของสังคม บ่งบอกถึงโอกาส ถ้าเพียงรู้ตัว ปรับตัว และรักษาตัวไว้ได้...”

7.4 กระบวนการ ฟื้นฟูและพัฒนาชุมชนตลาดเก่า เพื่อการท่องเที่ยว

การอนุรักษ์ ฟื้นฟู และพัฒนาชุมชนตลาดเก่า เพื่อการท่องเที่ยวเป็นเหมือนทางออกสำคัญทางหนึ่งในการที่จะรักษา มรดกคุณค่าที่คนรุ่นก่อนทำไว้ เป็นรากฐานของสังคม และเป็นสิ่งกำหนดตัวตนของเรา ซึ่งถึงแม้บางครั้ง จะถูกหลงลืมมองข้ามไป หนทางการท่องเที่ยวที่ผ่านการคิดการจัดการวางแผนที่ดี พิจารณาครบถ้วนในทุกๆมิติ ย่อมจะเกิดจุดเริ่มต้นที่ดี ที่ช่วยอนุรักษ์ ฟื้นฟู และพัฒนาชุมชนตลาดเก่า ซึ่งถ้าปล่อยไปนานวันจะยังมีแต่สูญสลายหายไป แนวคิดการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และพัฒนาชุมชนตลาดเก่า เพื่อการท่องเที่ยว เริ่มต้นจากการศึกษาที่ต้องมอง และพิจารณาอย่างรอบด้าน ดูถึงคุณค่า เอกลักษณะ อัตลักษณ์ของชุมชน คุณภาพผู้คนในสังคม และอนาคตการเติบโต ความหวังในการเปลี่ยนแปลง จากนั้นจึงนำข้อมูลมาวิเคราะห์ ด้วยหลักคิด ทฤษฎี ทางวิชาการ ผสานกับการวิเคราะห์ผ่านตัวอย่าง กรณีศึกษา เพื่อดูถึงโอกาส และข้อควรระวังต่างๆ และสุดท้าย จึงพัฒนาเป็นข้อเสนอแนะ โดยเกิดจากการผสาน การอนุรักษ์ที่ดูถึงตัวตน ความเป็นไปได้ในการจัดดูแล จัดการ และผลกระทบที่เกิดทั้งต่อตนเอง และผู้อื่น การฟื้นฟูที่ต้องดูถึงความจริงในชีวิต การสร้างแนวร่วมทางความคิด ในการร่วมมือดูแลจัดการ ทั้งการยกระดับคุณค่า เพื่อสร้างทั้งโอกาส และภาพลักษณ์ที่ดีต่ออนาคต โดยทั้งหลายเหล่านี้ต้องผ่านแผน และผังการพัฒนา อย่างเป็นระบบ เพื่อควบคุมการขยายตัวที่จะเกิดให้เป็นไปอย่างเหมาะสม ในเรื่องความยั่งยืน ต้องมองถึงความร่วมมือ เป็นเครือข่ายในการที่จะกำหนดตนเอง ไม่ให้ซ้ำซ้อน และสนับสนุนเกื้อกูลกัน ทั้งในมิติของพื้นที่ ประเด็น หรือความสนใจ และสุดท้ายในเรื่องของความยั่งยืนต้องเกิดจากการพัฒนาคน พัฒนาจิตใจ ความคิด ไปพร้อมๆกับการพัฒนาทางกายภาพชุมชน เพื่อที่จะเป็นเกราะป้องกันความเจริญ ความเปลี่ยนแปลง ที่จะเข้ามาไม่ให้ทำลายสังคม ชุมชนลงได้

ทั้งหมดนี้คือกระบวนการ ที่นำไปสู่แนวทางการอนุรักษ์ และฟื้นฟูชุมชน ที่สามารถนำไปใช้เป็นตัวอย่างเพื่อการศึกษาวางแผนใช้กับชุมชนอื่นๆ ในรูปแบบเดียวกัน เพื่อเป็นแนวทางที่เหมาะสมในการรักษาชุมชน ที่ทรุดโทรมให้ฟื้นฟูขึ้นอย่างยั่งยืน มั่นคง และเหมาะสมกับตัวตนของแต่ละชุมชน...

แผนภูมิที่ 7.2 แสดงกรอบแนวคิด กระบวนการทำงานเพื่อวางแนวทางการอนุรักษ์ และฟื้นฟู ชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวที่เหมาะสม

7.5 “ร่าง” แผนการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนตลาดเก่าริมน้ำ ในพื้นที่ศึกษา

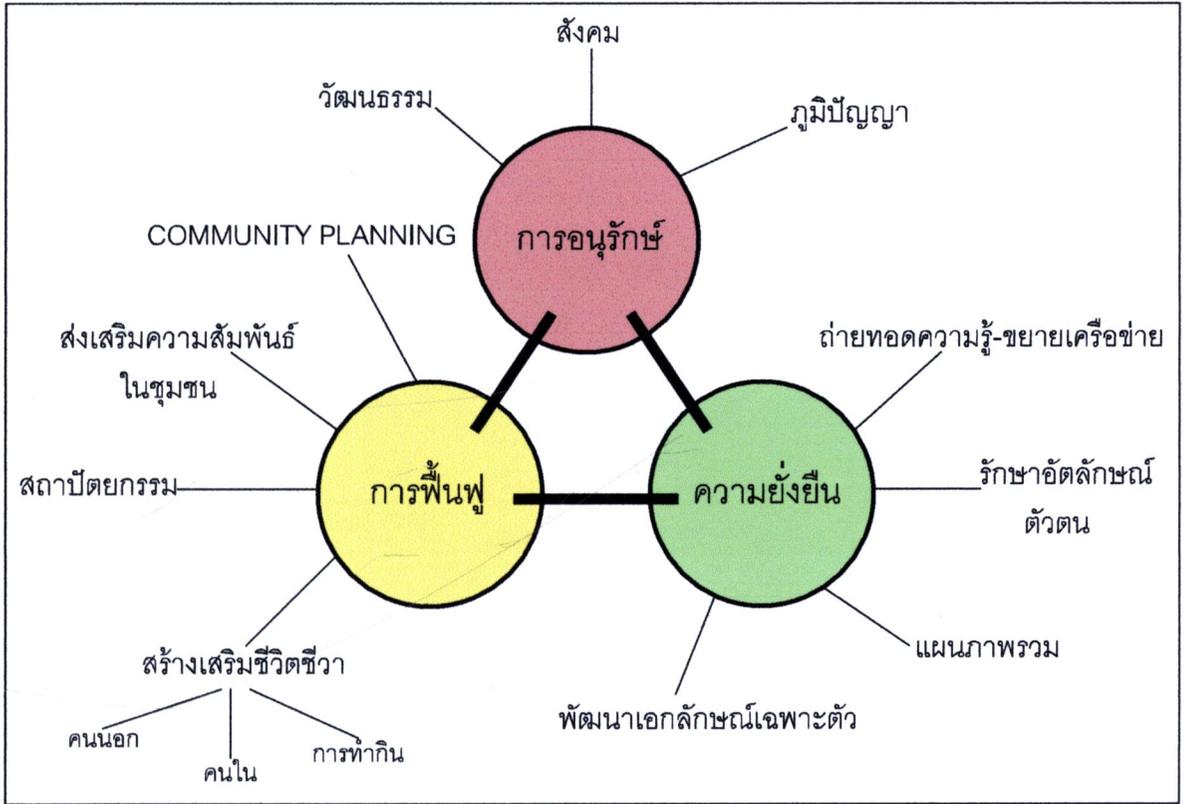
เมื่อคณะนักวิจัยได้พัฒนากรอบแนวคิดในการพัฒนาชุมชนริมน้ำแล้ว โดยพิจารณาถึง 3 ส่วนสำคัญ คือการอนุรักษ์ การฟื้นฟู และความยั่งยืน ทางคณะผู้วิจัยจึงได้ทดลอง “ร่างแผนการพัฒนาทางกายภาพของชุมชน” เพื่อนำแนวคิด มาแปลงเป็นแผนพัฒนาทางกายภาพ และสถาปัตยกรรมให้ใกล้เคียงกับความเป็นจริง แต่ทั้งนี้ ร่างแผนทั้ง 2 ยังเป็นเพียงการทดลองของคณะผู้วิจัยฝ่ายเดียว ยังขาดทั้งการทบทวน ตรวจสอบความเป็นไปได้ และกระบวนการมีส่วนร่วมของชาวชุมชน ที่จะยกระดับความสมบูรณ์ขึ้น ฉะนั้นแผนทั้ง 2 นี้ จึงเป็นเพียงแบบทดลองที่ต้องการการพัฒนาความเป็นไปได้จริงในอนาคตอีก

1) “ร่าง”แผนการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนตลาดร้อยปี คลอง 3 รังสิต

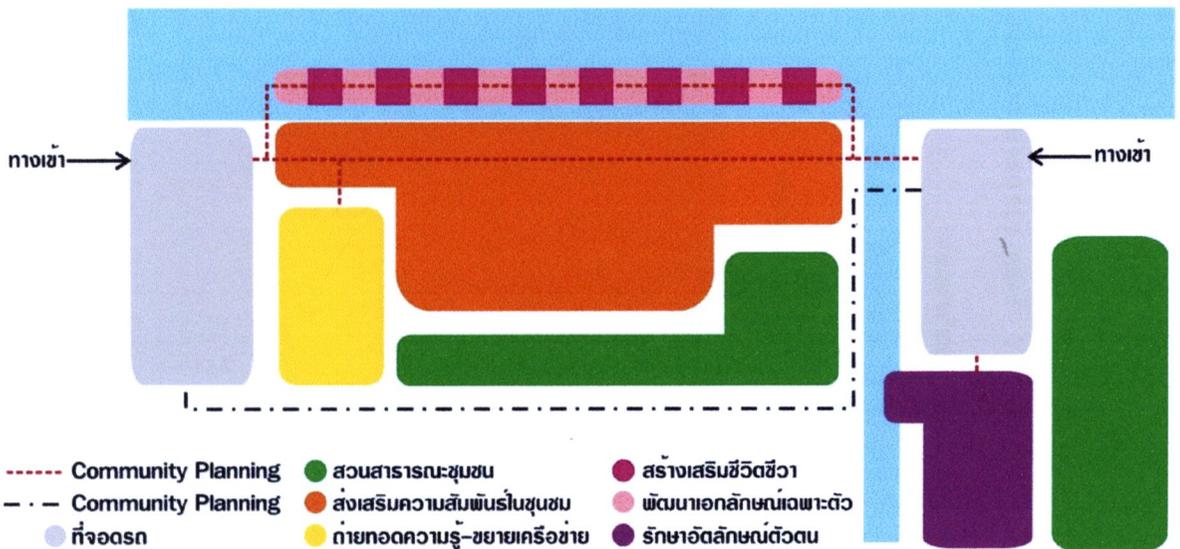
เมื่อพิจารณาการออกแบบ ผ่านกรอบแนวคิดการอนุรักษ์และฟื้นฟู แล้วพบว่าในชุมชนคลองสาม การอนุรักษ์ที่สำคัญนั้นเกี่ยวพันกับสังคม วัฒนธรรม และภูมิปัญญา ของชุมชน ซึ่งก็เกิดจากคนในชุมชน ฉะนั้น Themeหลักในการพัฒนาแนวคิดเพื่อการออกแบบ จึงเน้นหนักที่การให้ความสำคัญกับคน กับสังคมเดิมของชุมชนเพื่อรักษาคุณค่าทางวัฒนธรรมเดิมไว้

แนวคิดในการออกแบบจึงเริ่มจากการฟื้นฟูชุมชน ซึ่งเมื่อดูถึงปัญหาที่ชุมชนประสบอยู่ทั้งด้านคุณภาพชีวิต และคุณภาพสิ่งแวดล้อมในชุมชน การวางผังชุมชน(Community Planning) เพื่อแก้ไขปัญหาทางด้านสาธารณูปโภค การจัดการฯต่างๆภายใน และภายนอก เรื่อยไปจนถึงการยกระดับคุณภาพทางสุขลักษณะในชุมชนให้ดีขึ้น เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของคนในชุมชน ซึ่งจะช่วยให้ฟื้นฟูชีวิตชีวาในชุมชน และสร้างความสะดวกในการดึงคนภายนอก เข้ามาช่วยเสริมสร้างชีวิตชีวาในชุมชนผ่านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ที่ต้องการฯพัฒนาเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ที่เป็นที่โดดเด่น ซึ่งจะช่วยให้ทั้งด้านรายได้ในชุมชนที่จะเพิ่มขึ้น อีกทั้งเป็นช่องทางในการถ่ายทอดความรู้คุณค่าที่คนนอกมองข้ามไป พาให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือในการรักษาปกป้องชุมชนเพิ่มขึ้น แต่อีกประเด็นที่สำคัญและจะลืมไม่ได้ในการออกแบบคือ การพัฒนาและรักษาความสัมพันธ์ในชุมชน ไม่ทำให้การท่องเที่ยวหรือกิจกรรมใหม่ๆที่จะเข้ามาไปทำลายหรือรบกวน สังคมเดิม ฉะนั้นในการออกแบบจึงต้องแยกพื้นที่สาธารณะ และพื้นที่ส่วนตัวของชุมชนให้ออกจากกัน ด้านหนึ่งกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวดำเนินไป แต่อีกด้านหนึ่งกิจกรรมที่เคยทำในชุมชนการพูดคุย การดูแลซึ่งกันและกัน ก็ต้องดำเนินไปได้ โดยไม่รบกวนซึ่งกันและกัน ทั้งสร้างสรรค์ลานกิจกรรมใหม่ๆในชุมชนเพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ ในชุมชนให้ดียิ่งขึ้น

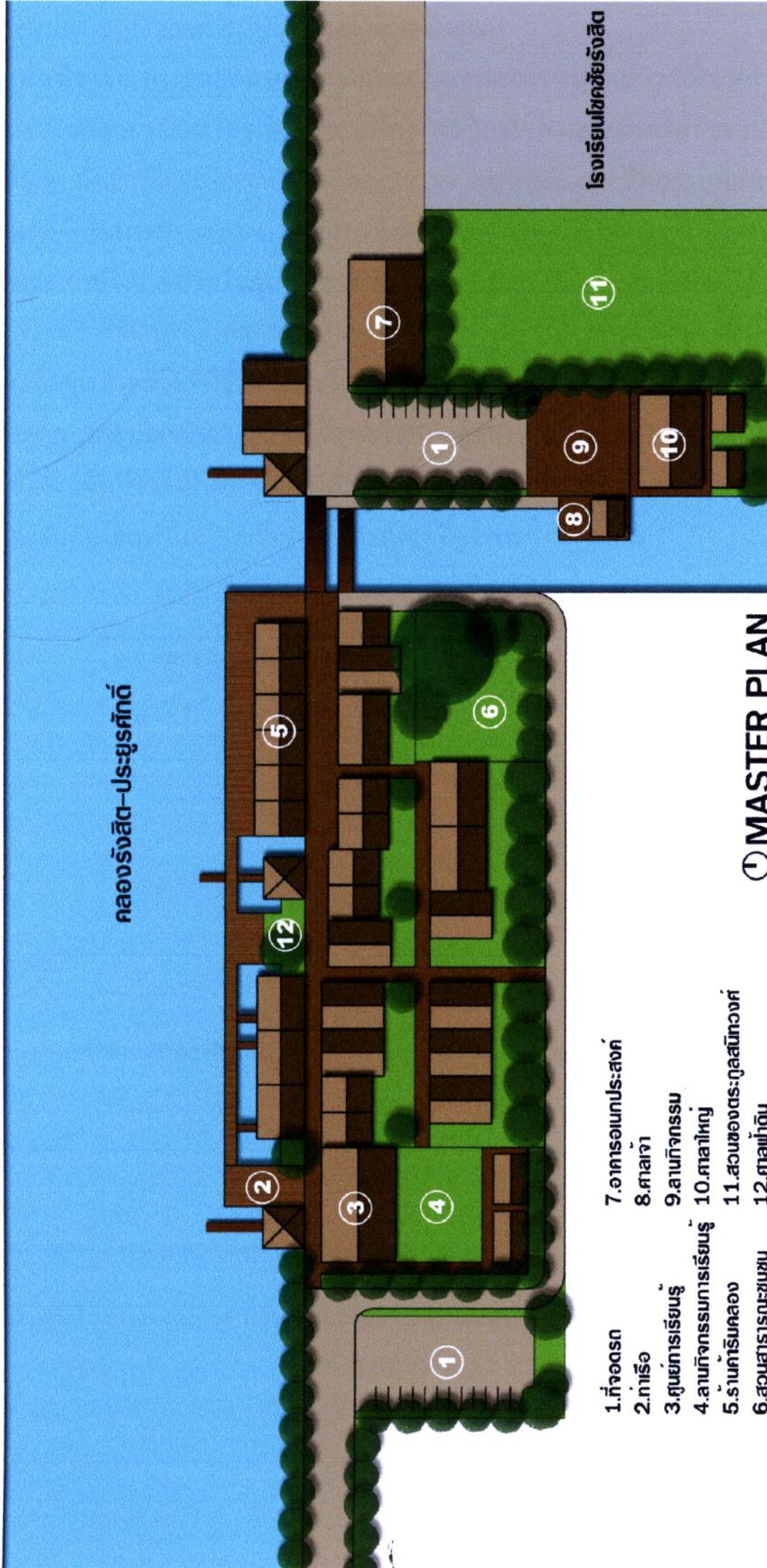

แผนภูมิที่ 7.3 แสดงการประสานกรอบแนวคิดการอนุรักษ์และฟื้นฟู กับการออกแบบชุมชนคลอง 3 รังสิต

แผนภูมิที่ 7.4 แสดงกลุ่มการใช้ประโยชน์พื้นที่ (Zoning) การออกแบบชุมชนคลอง 3 รังสิต

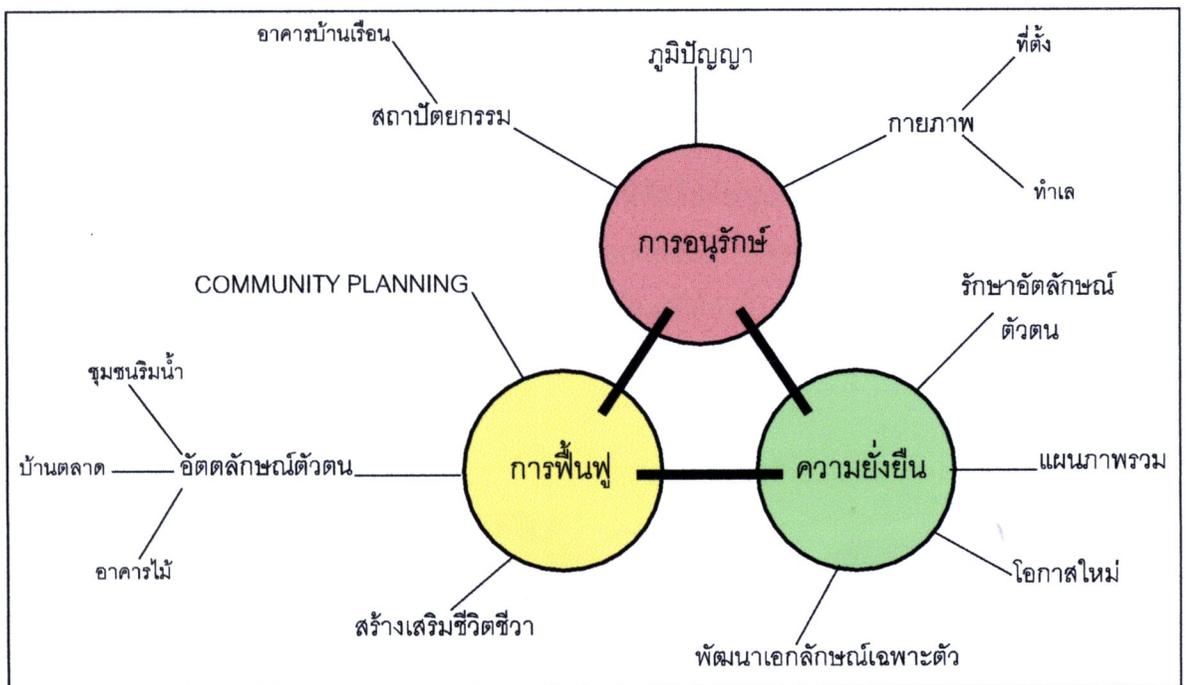
ภาพที่ 7.16 แสดงผังการออกแบบชุมชนคลอง 3 รังสิตตามแนวคิดการอนุรักษ์ และฟื้นฟู

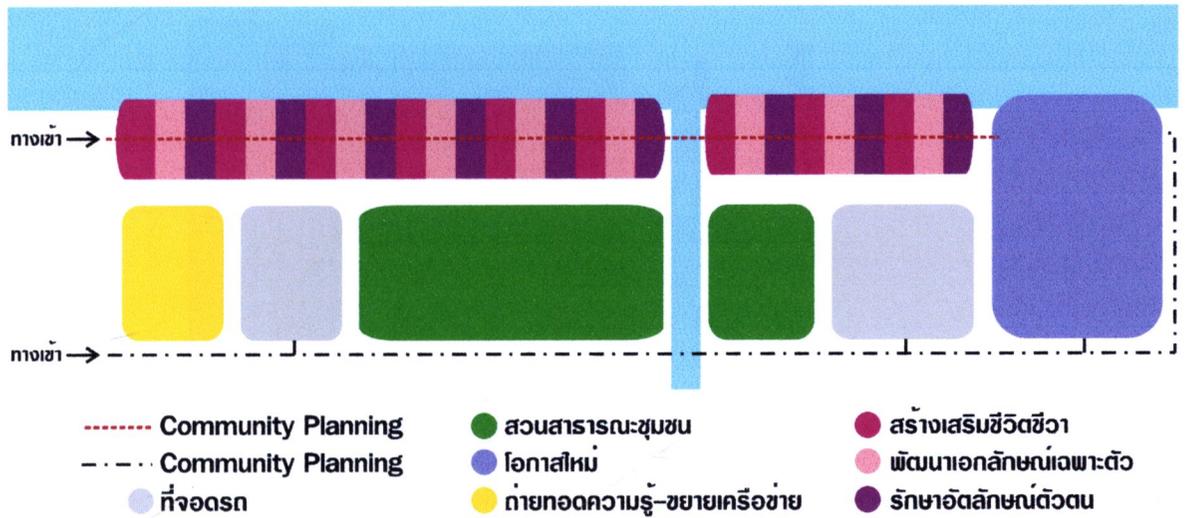
2) “ร่าง”แผนการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนคลอง 12 ลำลูกกา

เมื่อพิจารณาการออกแบบ ผ่านกรอบแนวคิดการอนุรักษ์และฟื้นฟูฯ แล้วพบว่าในชุมชนคลองสิบสอง ลำลูกกา มีแนวทางในการอนุรักษ์ผ่านเงื่อนไขทางกายภาพของชุมชน อาคารสถาปัตยกรรม และภูมิปัญญา ทั้งการเปิดรับ โอกาสใหม่ๆ ของชุมชนจากการแปลตนเป็นสถานที่ถ่ายทำละคร, ภาพยนตร์

แนวคิดในการออกแบบ เริ่มจากการฟื้นฟูชุมชน โดยดูถึงปัญหาที่ชุมชนประสบอยู่ทั้งด้านคุณภาพชีวิต และคุณภาพสิ่งแวดล้อมในชุมชน การวางผังชุมชน (Community Planning) เพื่อแก้ไขปัญหาทางด้านสาธารณูปโภค การจัดการการสัญจรภายใน และภายนอก เรื่อยไปจนถึงการยกระดับคุณภาพทางสุขลักษณะในชุมชน เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของคนในชุมชน ซึ่งจะช่วยให้ฟื้นฟูชีวิตชีวาในชุมชน และสร้างความสะดวกในการดึงดูดคนภายนอกเข้ามา สิ่งที่สำคัญของชุมชนคลอง 12 คือการรักษา และฟื้นฟูตัวตนที่เคยเป็นมา ให้เข้มแข็งชัดเจนขึ้นซึ่งจะเป็นประโยชน์ทั้งกับ การฟื้นฟูอัตลักษณ์ตัวตนของชุมชนให้เข้มชัดขึ้น ทั้งเป็นจุดแข็งที่จะรับกับ โอกาสใหม่ๆ ที่เข้ามา จากการท่องเที่ยว การถ่ายทำละคร

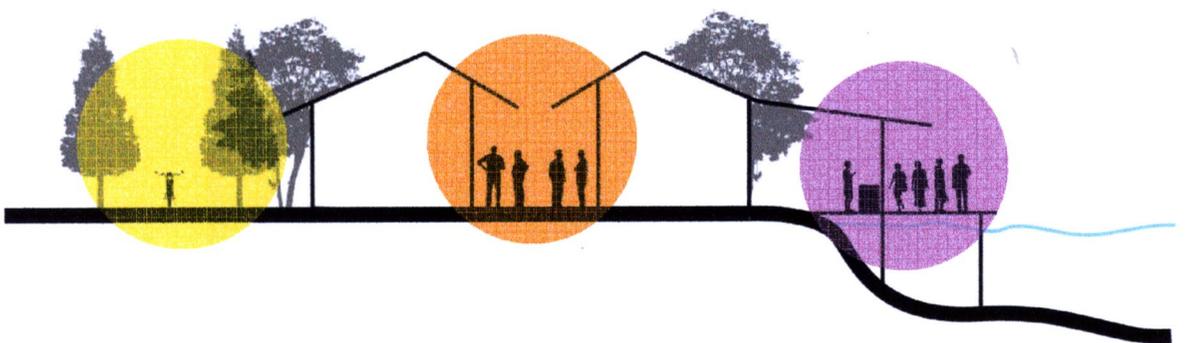
แผนภูมิที่ 7.5 แสดงการผสมผสานกรอบแนวคิดการอนุรักษ์และฟื้นฟู กับการออกแบบชุมชนคลอง 12 ลำลูกกา

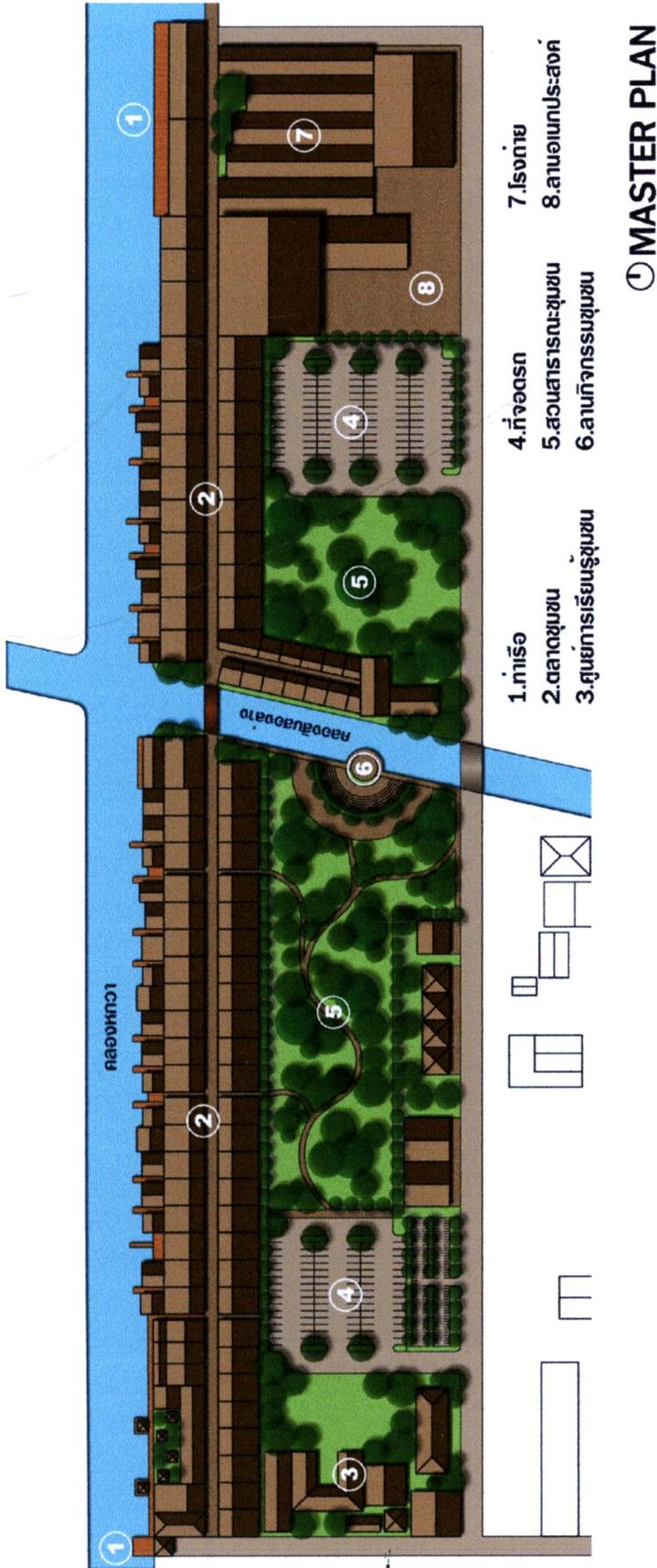
แผนภูมิที่ 7.6 แสดงกลุ่มการใช้ประโยชน์พื้นที่ (Zoning) การออกแบบชุมชนคลอง 12 ลำลูกกา

3) สรุป

การออกแบบวางผังชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ และฟื้นฟู เป็นเรื่องละเอียดอ่อนเกี่ยวพันกับทั้งอนาคตและความยั่งยืนของชุมชน มีแง่มุมให้คิดพิจารณามากมาย เช่น การกันรักษาพื้นที่ชุมชนไว้ ให้การรบกวนจากการพัฒนาเข้าไปถึงน้อยที่สุด เพื่อดำรงวิถีชีวิตดั้งเดิมให้ได้มากที่สุด หรือการจัดการปัญหาเรื่องการสัญจร ระบบสาธารณูปโภค ฯลฯ ที่เป็นเหมือนกรรมเก่าที่ติดไปกับชุมชนริมน้ำเดิม ที่ต้องเจอกับการพัฒนาเมืองสมัยใหม่คนละวัฒนธรรม และสุดท้ายที่การสร้างเอกลักษณ์ที่โดดเด่นเป็นตัวเอง ควบคู่ไปกับการรักษาความภูมิใจไว้กับการเข้าใจ และความยั่งยืนของอัตลักษณ์ท้องถิ่น นี่เป็นเพียงเบื้องต้นของการคิดให้ การออกแบบวางผังเป็นมากกว่าการทำไปตามจินตนาการที่ไม่อาจทำจริงได้หรือ

ภาพที่ 7.17 แสดงการพิจารณาพื้นที่ทางสัญจร พื้นที่ชุมชน และพื้นที่ค้าขาย ที่ต้องพิจารณาการแบ่งแยกลดการรบกวนกัน

ภาพที่ 7.18 แสดงผังการออกแบบชุมชนคลอง 12 ถ้าดูจาก ตามแนววิถีการอนุรักษ์ และฟื้นฟู